

USAID
FROM THE AMERICAN PEOPLE

ABA RULE OF LAW INITIATIVE

Սույն ձեռնարկում տեղ գտած պնդումները և վերլուծությունները հանդիսանում են Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցության «Իրավունքի գերակայության նախաձեռնություն» ծրագրի և Հայաստանի Հանրապետության դատավորների միության աշխատանքը: Դրանք արտահայտում են հեղինակների կարծիքը և հաստատված չեն Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցության պատվիրակների պալատի և կառավարիչների խորհրդի կողմից, ուստի և չեն ներկայացնում Ամերիկյան իրավաբանների ընկերակցության դիրքորոշումներն ու տեսակետները: Ի լրումն՝ սույն ձեռնարկի որևէ մաս չպետք է ընկալել որպես առանձին գործերի առնչությամբ տրամադրվող իրավական խորհրդատվություն: Սույն ձեռնարկը հնարավոր է դարձել ամերիկյան ժողովրդի առատաձեռն օժանդակության շնորհիվ՝ ԱՄՆ Միջազգային Չարգացման Գործակալության միջոցով: Նյութի բովանդակության համար պատասխանատու են հեղինակները և Հայաստանի Հանրապետության դատավորների միությունը: Նյութի բովանդակությունը կարող է չհամընկնել ԱՄՆ Միջազգային Չարգացման Գործակալության կամ ԱՄՆ կառավարության տեսակետներին:

**ASSOCIATION OF JUDGES
OF THE REPUBLIC OF ARMENIA**

**SERGEY ARAKELYAN, HOVSEP BEDEVYAN
VAHE YENGIBARYAN**

**THE ISSUES OF INVESTIGATION
OF THE DISPUTES ON ELECTION LAW**

Editor:

VAHE YENGIBARYAN

*Executive Director of the Association of Judges
of the RA,
Professor of YSU, Senior Scientist of NAS of
the RA, PhD in Law*

**YEREVAN
ANTARES
2012**

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ**

**ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ, ՀՈՎՍԵՓ ԲԵԴԵՎՅԱՆ
ՎԱՅԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ**

**ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ
ՎԵՃԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ**

Խմբագրությամբ ՎԱՅԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆԻ

*ՀՀ դատավորների միության գործադիր տնօրեն,
ԵՊՀ դոցենտ, ՀՀ ԳԱԱ ավագ գիտաշխատող,
իրավագիտության թեկնածու, դոցենտ*

**ԵՐԵՎԱՆ
ԱՆՏԱՐԵՍ
2012**

ՀՏԴ 342.8 (479.25) (07)
ԳՄԴ 67.99 (23)05 ց7
Ա 706

Տպագրվում է ՀՀ դատավորների միության խորհրդի որոշմամբ

Հեղինակներ՝

ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ ԵՊՀ քրեական իրավունքի ամբիոնի
դոցենտ, իրավ. գիտ. թեկնածու
ՀՈՎՍԵՓ ԲԵՂԵՎՅԱՆ ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանի
նախագահ
ՎԱՐՇԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ ՀՀ դատավորների միության գործադիր
տնօրեն, ԵՊՀ դոցենտ, ՀՀ ԳԱԱ ավագ
գիտաշխատող, իրավագիտության
թեկնածու, դոցենտ

Առաքելյան Ս., Բեղկյան Հ., Ենգիբարյան Վ.,
Ա 706 Ընտրական իրավունքի վերաբերյալ վեճերի քննության
հիմնախնդիրները / Խմբ.՝ Վ. Ենգիբարյան - Եր.: «Անտարես»
2012.-112 էջ:

Ընտրական իրավունքի վերաբերյալ վեճերի քննության հիմնախնդիր-
ները թեմայով սույն ձեռնարկը պատրաստվել է ԱՄՆ ՄՁԳ և Ամերիկյան
իրավաբանների ընկերակցության (ABA CEELI) և ՀՀ դատավորների
միության կողմից 2012թ. մայիսի 2-ին Երևան քաղաքում «Ընտրական
իրավունքի վերաբերյալ վեճերի քննության հիմնախնդիրները» թեմայով
կազմակերպված սեմինարի ընթացքում կատարված քննարկումների
արդյունքներով:

Ձեռնարկը պատրաստվել է որոշակի տրամաբանական
կառուցվածքով: Ըստ այդմ, նախ՝ ներկայացված են ընտրական վեճերի
քննության համար ՀՀ վարչական վարույթի և քրեական դատավարության
օրենսդրությամբ սահմանված սկզբունքները, ապա այդ ֆոնի վրա
վերլուծված են ՀՀ վարչական դատարանի կողմից ընտրական վեճերի
քննության հրատապ հիմնախնդիրները, ինչպես նաև ընտրական
հանցագործությունների ընդհանուր քրեաիրավական բնութագիրը, դրանց
վիճակագրությունը Հայաստանի Հանրապետությունում:

Աշխատանքն օգտակար կլինի դատավորների, փաստաբանների,
ինչպես նաև իրավաբանական բուհերի ուսանողների և իրավունքի
բնագավառում գիտական հետազոտություններ կատարող անձանց համար:
Այն կարող է օգտակար լինել նաև ընտրական վեճերի մեջ ներգրավված
կողմերի համար:

ISBN 978–9939–51–403-1

© ՀՀ դատավորների միություն, 2012

© Առաքելյան Ս., Բեղկյան Հ., Ենգիբարյան Վ., 2012

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

Բաժին 1.

ՎԱՅԵ ԵՆԳԻԲԱՐՅԱՆ

Ընտրական վեճերի քննության վարչաիրավական և քրեադատավարական սկզբունքները 6

Բաժին 2.

ՀՈՎՍԵՓ ԲԵԴԵՎՅԱՆ

Ընտրական վեճերի քննության վարչաիրավական արդի հիմնախնդիրները..... 21

Բաժին 3.

ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ

Ընտրական հանցագործությունների ընդհանուր բնութագիրը..... 48

Բաժին 4.

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1 94

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2 102

ԲԱԺԻՆ 1.

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՎԵՆԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԵՎ ՔՐԵԱԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ՍԿԶԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

Իրավական պետությունում պետական մարմինները, տեղական ինքնակառավարման մարմինները, պաշտոնատար անձինք, ինչպես նաև պետական և քաղաքացիական ծառայողները պետք է պատասխանատվություն կրեն իրենց կողմից ընդունված որոշումների և իրականացրած գործողության (անգործության), ինչպես նաև ֆիզիկական և իրավաբանական անձանց անհիմն վարչական պատասխանատվության ենթարկելու համար: Գործադիր իշխանության կողմից մարդու և քաղաքացու ազատության իրավունքը պաշտպանող կարևորագույն իրավական ինստիտուտը վարչական արդարադատությունն է:

Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարությունն անձի ու քաղաքացու իրավունքների, ազատությունների և օրենքով սահմանված շահերի պաշտպանության կարգն է:

Վարչական դատավարության ձևն իրենից ներկայացնում է դատական գործընթացի իրականացում ՀՀ մասնագիտացված վարչական դատարանում¹:

Այնուամենայնիվ, մինչև 2007թ. ընդհանուր իրավասության դատարանները վարչական իրավական վեճերը քննելիս կիրա-

---

¹ ՀՀ դատական օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի 3-րդ և 4-րդ կետերի համաձայն՝ ՀՀ-ում որպես մասնագիտացված դատարաններ հանդես են գալիս ՀՀ վարչական և ՀՀ վարչական վերաքննիչ դատարանները:

ռում էին քաղաքացիական դատավարության օրենսդրության նորմերը¹:

Ելնելով վերոնշյալից՝ քաղաքացիական իրավունքի տեսության մեջ կարծիք կա, որ այս պարագայում առկա է քաղաքացիական վարույթ՝ այնպիսի առանձնահատկություններով, որ իրավական պաշտպանության միջոց է ոչ թե հայցը, այլ բողոքը: Ավելին, խոսք է գնում ընթացակարգի միասնականացման և գործերը (հայցադիմումները) մեկ դատավարությամբ քննելու անհրաժեշտության մասին²: Անշուշտ, դատարանում վարչական դատավարությունը շատ առումներով նման է քաղաքացիական վարույթին, ինչին դեռևս 1910թ. անդրադարձել է Ս.Ա. Կորֆն իր «Վարչական արդարադատությունը Ռուսաստանում» աշխատությունում. «Որևէ կասկած չկա, որ քաղաքացիական վարույթը հանդիսանում է վարչական դատավարության աղբյուրը և ձևավորման եղանակը, դրա հարյուրամյա սկզբունքները կիրառվել են 19-րդ դարում կրկին առաջացած վարչական դատավարության նկատմամբ, և այդ մասին են վկայում ինչպես վարչական դատավարության կողմնակիցները, այնպես էլ դրա հակառակորդները: Դրանով է պայմանավորվում երկու վարույթների որոշ սկզբունքների նույնատիպությունը, ինչպես նաև դրանց չափազանց նմանությունը»³:

Ի. Ս. Կորկունովն իր աշխատանքներում արդարացիորեն նշում է, որ քաղաքացիական և վարչական դատավարությունները

---

¹ ԳՂ վարչական դատավարության օրենսգիրքն ընդունվել է 2007թ. նոյեմբերի 28-ին և ուժի մեջ մտել՝ 2008թ. հունվարի 1-ից: Այդ պահից սկսած՝ ԳՂ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 24-26 և 32 գլուխները, որոնք կարգավորում էին վարչաիրավական վեճերի քննության կարգը, ուժը կորցրած են ճանաչվել:

² *Жуikov В.М.* Права человека и власть закона. М., 1995, с. 9.

³ *Корф С.А.* Административная юстиция в России. СПб., 1910, Т2, с. 466-467.

րի բնագավառների տարանջատումը պայմանավորված է մասնավոր և հանրային իրավունքի տարբերություններով: Այդ իսկ պատճառով սուբյեկտիվ հանրային իրավունքների վերաբերյալ վեճը չի կարող լուծվել քաղաքացիական վարույթի ավանդական եղանակով¹:

Վերոհիշյալ դատողություններից ելնելով՝ կարելի է եզրակացնել, որ Հայաստանի Հանրապետությունում արդեն գործում և զարգանում է վարչական դատավարությունը:

Վարչական վարույթ (արդարադատություն) ասելով՝ ընդունված է հասկանալ հանրային իշխանությունների (վարչական մարմինների) սուբյեկտների և քաղաքացիների ու իրավաբանական անձանց միջև իշխանության գործունեության վերաբերյալ հարցերի շուրջ վեճերի դատական կարգով քննությունը և լուծումը: Այլ կերպ ասած՝ վարչական դատավարությունը պետական իշխանության մարմինների իշխանության վերաբերյալ քաղաքացիների և իրավաբանական անձանց բողոքների քննությունն է դատարանների կողմից:

Հնարավոր են նաև այլ սահմանումներ, սակայն գիտնականների ճնշող մեծամասնությունը նշում է վարչական դատավարության հետևյալ հատկանիշները.

1. արդարադատությունը՝ դատավարական եղանակով դատարանների գործունեությունը.
2. պետական իշխանության մարմինների և քաղաքացիների ու իրավաբանական անձանց միջև վեճերի քննությունը և որոշման կայացումը.

---

¹ *Коркунов И.М.* Русское государственное право. СПб., 1889.

3. հիմնականում իշխանության գործողությունների (անգործության) օրինականության և հիմնավորվածության վերաբերյալ վեճերի լուծումը:

Այլ կերպ ասած՝ վարչական դատավարությունն իր էությանը քաղաքացիների իրավունքների, ազատությունների, ինչպես նաև օրենքով սահմանված շահերի պաշտպանությունն է գործադիր իշխանության և այլ պետական մարմինների (տեղական ինքնակառավարման մարմիններ, պետական և քաղաքային ծառայողներ) ապօրինի գործողություններից և որոշումներից:

Վարչական վարույթի (արդարադատության) ինստիտուտի լիարժեք գործունեությունը կլիներ անհնարին առանց այնպիսի հիմնական դրույթների ու սկզբունքների սահմանման, որոնցով պետք է ղեկավարվեն վարչական վեճեր քննող դատարանները: Այս հիմնական դրույթները և սկզբունքներն օգնում են բացահայտել վարչական դատավարության էությունը, առանձնացնել այն հիմնական գաղափարները, որոնց վրա այն հիմնված է:

«Սկզբունք» (principium) հասկացությունն ունի լատինական ծագում, որը նշանակում է «ծագում», «սկզբնական կառավարող կետ»: Որպես կանոն, իրավունքի այս կամ այն դատավարական ճյուղի սկզբունքներ են կոչվում հիմնարար իրավական գաղափարները, որոնք ներթափանցում են բոլոր դատավարական նորմեր և ինստիտուտներ, սահմանում դատավարական այնպիսի կառուցակարգ, որը կապահովի օրինական և ողջամիտ դատական որոշումների կայացումը¹:

---

¹ Արբիտրաժային դատավարության սկզբունքների բնորոշումը մանրամասն տես **Վ. Հովհաննիսյան** «Իրավունքների պաշտպանության արբիտ-

Այսպես՝ սկզբունքները այս կամ այն իրավունքի նորմերի համակարգի հիմնավորումներն են, սկզբնաղբյուրները: Դատավարական իրավունքի սկզբունքներում համակարգված են օրենսդրի տեսակետները դատարանների կողմից վեճերի քննության և լուծման ժամանակակից դատավարության բնույթի և բովանդակության վերաբերյալ:

Սկզբունքները, ինչպես այլ նորմեր, ամրապնդվում են որոշակի ձևով (աղբյուրներով)՝ դրանք առաջանում են կոնկրետ իրավական նորմերի բովանդակությունից, որոնցում առկա են ընդհանուր իրավական պահանջների երաշխիքներ, հակառակ դեպքում սկզբունքներն անարդյունավետ են, բացառապես կրում են հռչակագրային (դեկլարատիվ) բնույթ և անիրականացալի են¹:

Հիմնական սկզբունքները սահմանված են Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունում, ինչպես նաև արտացոլված են համապատասխան դատավարական օրենսգրքերում և այլ իրավական ակտերում: Այս դրույթները կիրառելի են նաև վարչական դատավարությունում: Դրանք արտացոլվում են ինչպես ընդհանուր բովանդակության առանձին նորմերում, այնպես էլ մի շարք դատավարական նորմերում, որոնցում առկա են ընդհանուր իրավական պահանջների կենսագործման երաշխիքները:

րաժային ձևը», Երևան, 2008թ., ինչպես նաև "Арбитражный процесс" Учебник (под ред. Треушников М.К. и др):

¹ *Минашкин А.В.* "Формирование принципов административного судопроизводства"// www.lawmix.ru/comm/1772/.

Իրավաբանական գիտության մեջ, որպես կանոն, արտացոլվում են իրավունքի յուրաքանչյուր ճյուղի բոլոր սկզբունքները, որոնք ընդունված է անվանել սկզբունքների համակարգ¹:

Իրավունքի սկզբունքների ընդունված դասակարգման մեջ առանձնացվում են ընդհանուր իրավական, միջճյուղային և ճյուղային սկզբունքները: Ընդհանուր իրավական սկզբունքը հանդիսանում է օրինականության սկզբունք:

Օրինականությունը հասարակության ապրելակերպի այնպիսի վիճակ է, որում առկա է որակյալ, հետևողական օրենսդրություն, իսկ սահմանված կարգով ընդունված իրավունքի նորմերը հարգվում և իրականացվում են պետական իշխանության մարմինների, պաշտոնատար անձանց, կազմակերպությունների և քաղաքացիների կողմից: Իրավունքը խախտելու դեպքում պետությունն ապահովում է պաշտպանություն՝ օրենքով սահմանված կարգով:

Օրինականության սկզբունքը սահմանադրական է, որն ամրագրված է Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 5-րդ հոդվածում, ըստ որի. «Պետական իշխանությունն իրականացվում է Սահմանադրությանը և օրենքներին համապատասխան՝ օրենսդիր, գործադիր և դատական իշխանությունների բաժանման և հավասարակշռման հիման վրա: Պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ու պաշտոնատար անձինք իրավասու են կատարելու միայն այնպիսի գոր-

---

¹ *Алиэскеров М.А., Шнинев Ю.С.* “О принципах гражданского процессуального права” // Арбитражный и гражданский процесс, 2001. N6; *Демичев А.А.* “Позитивистская классификация принципов гражданского процессуального права Российской Федерации” // Арбитражный и гражданский процесс, 2005, N7 и др.

ծողություններ, որոնց համար լիազորված են Սահմանադրությամբ կամ օրենքներով»:

Օրինականության սկզբունքն առավել հանգամանալից կարգավորվում է Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքում: Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության օրենսգրքի 7-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Հետաքննության մարմինը, քննիչը, դատախազը, դատարանը, ինչպես նաև քրեական դատավարությանը մասնակցող այլ անձինք պարտավոր են պահպանել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունը, սույն օրենսգիրքը և մյուս օրենքները:
2. Ոչ ոք չի կարող քրեական գործով ձերբակալվել, խուզարկվել, կալանավորվել, դատապարտվել, ենթարկվել բերման և դատավարական հարկադրանքի այլ միջոցների, ինչպես նաև իրավունքների ու ազատությունների այլ սահմանափակումների այլ կերպ, քան օրենքով սահմանված հիմքերով և կարգով:

Նշված սկզբունքը բնորոշ է նաև վարչական դատավարությանը և այդ սկզբունքների կատարումն ապահովվում է մի շարք դատավարական երաշխիքներով: Դրանց թվին են դասվում վարչական դատավարության իրավունքի այլ սկզբունքներ պարունակող երաշխիքները՝ կողմերի հավասարությունը, դատավարության մրցակցայնությունը, դատական քննության հրապարակայնությունը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 5-րդ հոդվածը և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 23-րդ հոդվածն

այս կամ այն կերպ սահմանում են կողմերի հավասարության սկզբունքը: Այսպես՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 5-րդ հոդվածի համաձայն. «Վարչական դատարանը պարտավոր է ապահովել, որ կողմերն ունենան հավասար հնարավորություններ գործի քննության ամբողջ ընթացքում, այդ թվում՝ յուրաքանչյուր կողմին ընծեռել քննվող գործի վերաբերյալ իր դիրքորոշումը ներկայացնելու լիարժեք հնարավորություն»:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 23-րդ հոդվածի համաձայն. «Քրեական դատավարությանը մասնակցող կողմերը քրեական դատավարական օրենսդրությամբ օժտված են իրենց դիրքորոշումը պաշտպանելու հավասար հնարավորություններով»:

Կողմերի հավասարության սկզբունքը սերտորեն կապված է օրինականության սկզբունքի հետ և հանդիսանում է դատավարության մրցակցության սկզբունքի կատարման նախապայման: Տվյալ սկզբունքը որոշում է դատավարության մասնակից կողմերի և այլ անձանց հնարավորություններն ու պարտականությունները՝ իրենց իրավական դիրքորոշումը պաշտպանելը, ապացույցների և նյութերի տրամադրումը, կախված ապացուցման արդյունքներից՝ հիմնավորված և արդարացի որոշում ստանալը:

Հաշվի առնելով այն փաստը, որ վարչական և քրեական դատավարություններում կողմերից մեկը հանդես է գալիս Հայաստանի Հանրապետության անունից՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգիրքը և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը նախատեսում են մրցակցային սկզբունքի որոշ բացառություններ և պարտավորություններ են դնում պետությունը ներկայացնող կողմի վրա: Տվյալ սկզբունքն անհրաժեշտ է

դիտարկել որպես կարևոր երաշխիք վարչական և քրեական դատավարություններում մյուս կողմի համար:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի վերլուծությունը թույլ է տալիս եզրակացնել, որ վարչական և քրեական դատավարություններում վերոնշյալ նրցակցության սկզբունքների առանձնահատկությունները համադրվում են դատարանի որոշակի ակտիվության և ապացույցներ հավաքելու և ներկայացնելու հարցում աջակցության ցուցաբերման պարտավորության հետ: Վերոգրյալի վառ ապացույցն են ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի սահմանած ապացուցման կանոնները, որոնց համաձայն. «Վարչական մարմինը պարտավոր է նաև ներկայացնել իր տիրապետման տակ կամ ազդեցության ոլորտում գտնվող այն բոլոր ապացույցները, որոնք հիմնավորում են հակառակ կողմի պահանջները կամ առարկությունները» (ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 25-րդ հոդված, մաս 2):

1. «1. Գործի փաստերը վարչական դատարանը պարզում է ի պաշտոնե («ex officio»):
2. Դատարանը մատնանշում է այն փաստերը, որոնք, իր կարծիքով, էական են վեճի լուծման համար, և անհրաժեշտության դեպքում կողմերից պահանջում է ներկայացնել այդ փաստերի ապացույցներ:
3. Դատարանը վեճի լուծման համար անհրաժեշտ ներքին հանգմունք ձևավորելու նպատակով իրավասու է, չսահմանափակվելով վարչական դատավարության մասնակիցների միջնորդություններով, նրանց ներկայացրած ապացույցներով և զործում

առկա այլ նյութերով, ձեռնարկելու ողջամիտ միջոցներ, մասնավորապես՝ պահանջելու վարչական դատավարության նյութեր, տեղեկություններ, ապացույցներ, լրացուցիչ բացատրություններ, հանձնարարելու կողմերին անձամբ ներկայանալ դատական նիստի» (ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ հոդված):

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը սահմանում է. «Քրեական գործը քննող դատարանը, պահպանելով օբյեկտիվությունը և անկողմնակալությունը, մեղադրանքի և պաշտպանության կողմերի համար ստեղծում է գործի հանգամանքների բազմակողմանի և լրիվ հետազոտման անհրաժեշտ պայմաններ: Դատարանը կաշկանդված չէ կողմերի կարծիքներով և իրավունք ունի սեփական նախաձեռնությամբ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռնարկել քրեական գործով ճշմարտությունը բացահայտելու համար: Քրեական դատավարությանը մասնակցող կողմերը քրեական դատավարական օրենսդրությամբ օժտված են իրենց դիրքորոշումը պաշտպանելու հավասար հնարավորություններով: Դատարանը դատավճիռը հիմնավորում է միայն այն ապացույցներով, որոնց հետազոտման ընթացքում կողմերից յուրաքանչյուրի համար ապահովվել են հավասար պայմաններ:

Քրեական դատավարության ընթացքում կողմերն իրենց դիրքորոշումը, այն պաշտպանելու եղանակները և միջոցներն օրենքի շրջանակներում ընտրում են ինքնուրույն՝ անկախ դատարանից, այլ մարմիններից և անձանցից: Դատարանը կողմի միջնորդությամբ, սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով

աջակցում է նրան ձեռք բերելու անհրաժեշտ նյութեր» (ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 23-րդ հոդված, 4-րդ, 5-րդ, 6-րդ կետեր):

ՀՀ Սահմանադրությունը նախատեսում է հետևյալը. «Յուրաքանչյուր ոք ունի իր խախտված իրավունքները վերականգնելու, ինչպես նաև իրեն ներկայացված մեղադրանքի հիմնավորվածությունը պարզելու համար հավասարության պայմաններում, արդարության բոլոր պահանջների պահպանմամբ, անկախ և անկողմնակալ դատարանի կողմից ողջամիտ ժամկետում իր գործի հրապարակային քննության իրավունք:

Հանրության բարքերի, հասարակական կարգի, պետական անվտանգության, դատավարության մասնակիցների անձնական կյանքի կամ արդարադատության շահերի պաշտպանության նկատառումներով լրատվության միջոցների և հասարակության ներկայացուցիչների մասնակցությունը դատական քննության ընթացքում կամ դրա մի մասում կարող է արգելվել» (19-րդ հոդված):

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգիրքը պարունակում է նմանատիպ կանոնակարգ, որի համաձայն՝ քրեական գործերի դատական քննությունը բոլոր դատարաններում դռնբաց է, բացառությամբ սույն հոդվածի երկրորդ մասով նախատեսված դեպքերի: Դատարանի որոշմամբ դռնփակ դատական քննություն կարող է անցկացվել պետական և ծառայողական գաղտնիքների հետ առնչվող հանցագործությունների գործերով (16-րդ հոդված 16, 1-ին, 2-րդ կետեր):

Տվյալ սկզբունքն ուղղակի արտացոլում չի գտել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքում, սակայն այն, ինչպես վերոնշյալ սկզբունքը, բնորոշ է վարչական դատավարությանը,

քանի որ դռնբաց դատաքննությունն իր ազդեցությունն է ունենում գործում ներգրավված դատավորների, կողմերի և նրանց ներկայացուցիչների վրա, ինչպես նաև դրականորեն է ազդում նրանց կողմից դատավարական իրավունքի նորմերի կատարման վրա: Սույն սկզբունքը հիմնավորված և օրինական դատական որոշումներ կայացնելու նախապայմաններից մեկն է: Դատավարության հրապարակայնության սկզբունքը սերտորեն կապված է դատավարության լեզվի հետ:

ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի և ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի համապատասխանաբար 15-րդ և 7-րդ հոդվածները սահմանում են դատավարության լեզուն: ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 15-րդ հոդվածը սահմանում է.

1. «Հայաստանի Հանրապետությունում քրեական դատավարությունը տարվում է հայերեն: Քրեական դատավարության ընթացքում յուրաքանչյուր ոք, բացառությամբ քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի, իրավունք ունի հանդես գալ այն լեզվով, որին տիրապետում է:
2. Քրեական վարույթն իրականացնող մարմնի որոշմամբ՝ քրեական դատավարության լեզվին չտիրապետող՝ քրեական դատավարությանը մասնակցող անձանց պետական միջոցների հաշվին հնարավորություն է տրվում թարգմանչի օգնությամբ իրականացնել սույն օրենսգրքով սահմանված իրենց իրավունքները:
3. Քրեական դատավարության լեզվին չտիրապետող համապատասխան անձանց տրվում են սույն օրենսգրքով նախատեսված՝ հանձնման ենթակա փաստաթղթերի

վավերացված պատճեններն այն լեզվով, որին նրանք տիրապետում են:

4. Այլ լեզվով փաստաթղթերը քրեական գործին կցվում են դրանց հայերեն թարգմանությունների հետ»:

ՉՉ վարչական դատավարության օրենսգրքի 7-րդ հոդվածի համաձայն.

1. «1. Վարչական դատավարությունը տարվում է հայերեն:
2. Կողմը, իր ներկայացուցիչը, կողմի նախաձեռնությամբ նշանակված փորձագետը կամ կողմի միջնորդությամբ հրավիրված վկան իրավունք ունեն դատարանում հանդես գալու իրենց նախընտրած լեզվով, եթե կողմն ապահովում է հայերեն թարգմանությունը: Դատավորը, կողմերը, վկաները, փորձագետները, ներկայացուցիչներն իրավունք չունեն ստանձնելու թարգմանչի պարտականություններ, անգամ եթե նրանք տիրապետում են թարգմանության համար անհրաժեշտ լեզվին:
3. Կողմ հանդիսացող ֆիզիկական անձին, նրա նախաձեռնությամբ նշանակված փորձագետին կամ կողմի միջնորդությամբ հրավիրված վկային Հայաստանի Հանրապետության հաշվին դատարանն ապահովում է թարգմանչի ծառայություններով, եթե համապատասխան անձը չի տիրապետում հայերենին, և կողմն ապացուցում է, որ բավարար միջոցներ չունի վճարովի թարգմանություն ապահովելու համար:
4. Վարչական դատարանի կողմից նշանակված փորձագետին և դատարանի նախաձեռնությամբ հրավիրված

վկային Հայաստանի Հանրապետության հաշվին դատարանն ապահովում է թարգմանչի ծառայություններով, եթե համապատասխան անձը չի տիրապետում հայերենին:

5. Հայաստանի Հանրապետության հաշվին թարգմանչի ծառայություններ նատուցելու անհրաժեշտության դեպքում թարգմանիչ նշանակվում է Հայաստանի Հանրապետության դատական օրենսգրքով սահմանված կարգով:
6. Թարգմանիչն իրավունք ունի հարցեր տալու թարգմանության ճշգրտման համար, ծանոթանալու դատական նիստերի կամ առանձին դատավարական գործողությունների արձանագրությանը և դիտողություններ անելու թարգմանության ճիշտ արձանագրման կապակցությամբ:
7. Թարգմանիչը նախազգուշացվում է ակնհայտ սխալ թարգմանություն կատարելու համար նախատեսված քրեական պատասխանատվության մասին, որի վերաբերյալ դատարանը թարգմանչից ստորագրություն է վերցնում:
8. Խուլ և համր անձանց համար ապահովվում է գործի նյութերին ծանոթանալու, սույն օրենսգրքով սահմանված այլ իրավունքներից օգտվելու և պարտականություններ կրելու հնարավորությունը՝ սուրդոթարգմանչի միջոցով՝ սույն հոդվածի դրույթներին համապատասխան»:

Վերոնշյալ դատավարական նորմերից հետևում է, որ դատավարությունն անցկացվում է հայերեն՝ Հայաստանի Հանրապետության պետական լեզվով: Տվյալ սկզբունքը ենթադրում է, որ գործում մասնակցություն ունեցող՝ հայերենին չտիրապետող անձանց համար ապահովվում է գործի նյութերին ծանոթանալու, թարգմանչի օգնությամբ դատավարությանը մասնակցելու հնարավորություն, ինչպես նաև մայրենի լեզվով դատարանում հանդես գալու իրավունք: Նրանց պարզաբանվում է բացատրություններ տալու, հայտարարություն անելու, բացարկներ հայտնելու, մայրենի կամ ցանկացած այլ լեզվով բողոքներ ներկայացնելու, ինչպես նաև թարգմանչի ծառայությունից օգտվելու իրավունքը:

Եզրափակելով՝ նշենք, որ վարչական և քրեական դատավարությունների իրավունքների սկզբունքներում զետեղված են օրենսդրի տեսակետները և ժամանակակից դատավարության բովանդակությունը: Անշուշտ, դիտարկված դատավարությունները կարգավորում են անձի և քաղաքացու տարբեր իրավունքների, ազատությունների, ինչպես նաև օրինական շահերի պաշտպանությունը, սակայն ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի և ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի վերլուծությունը, այնուամենայնիվ, թույլ է տալիս եզրակացնել, որ առկա են դատավարության ընդհանուր սկզբունքներ, որոնք հաջորդական զարգացում են ստացել ՀՀ Սահմանադրությունում, ՀՀ վարչական դատավարության և ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքերում, ինչը նաև իր ազդեցությունն է ունենում ինչպես ՀՀ քրեական դատավարության, այնպես էլ ՀՀ վարչական դատավարության վրա:

ԲԱԺԻՆ 2.

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՎԵՏԵՐԻ ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՎԱՐՉԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԱՐԴԻ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ

Հին հույն փիլիսոփա Պերիկլեսը դեռևս դարեր առաջ ասել է. «Պետության կառավարումը մի խումբ մարդկանց գործը չէ և պատկանում է հասարակության բոլոր անդամներին՝ առանց բացառության»:

ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածը հռչակում է Հայաստանի Հանրապետությունը որպես ինքնիշխան, ժողովրդավարական, սոցիալական և իրավական պետություն:

Պետությունը ժողովրդավարական հռչակելը դեռևս բավարար չէ այդպիսի պետություն ունենալու համար: Կարևոր նշանակություն ունի այն հանգամանքը, թե ում է պատկանում պետական իշխանությունը և ով է այդ իշխանության կրողն ու աղբյուրը:

Յուրաքանչյուր ժողովրդավարական պետության ամենահիմնական առաքելություններից մեկը ողջ հասարակությանը, առանց անհիմն սահմանափակումների և խտրականության, հավասարապես հասարակական և քաղաքական կառավարմանը մասնակցելու հնարավորություն ընձեռելն է:

Տվյալ դեպքում պետք է հասկանալ, թե ժողովուրդն ինչ եղանակով է իրականացնում իր այդ իրավունքը:

Հայաստանի Հանրապետությունում ժողովուրդն իր այդ իրավունքն իրականացնում է ընտրությունների միջոցով: Ժողովրդաիշխանության դրսևորման գործում առավել կարևոր է ներկայացուցչական ժողովրդավարությունը՝ ազատ ընտրութ-

յունների միջոցով իշխանության իրականացումը: Ազատ ընտրությունների միջոցով պետական կարևորագույն ինստիտուտների, ինչպիսիք են Ազգային ժողովը, Նախագահը, տեղական ինքնակառավարման մարմինները, ձևավորումը, որոնց միջոցով իրականացվում է ժողովրդին պատկանող իշխանության հիմնական մասը, կազմում է ժողովրդաիշխանության գլխավոր իմաստը: Ընտրովի մարմինները համարվում են ժողովրդի լիազոր ներկայացուցիչները, որոնք կոչված են իրենց կողմից ընդունված որոշումներով արտահայտել ժողովրդի մեծամասնության կամքը:

Նշվածից հետևում է, որ ժողովուրդն իր քաղաքական կամքը կարողանում է արտահայտել հենց ընտրությունների միջոցով, ինչի համար էլ հատկապես կարևորվում է ընտրությունների դերը, այն հանգամանքը, թե ինչպիսին է ընտրական համակարգը, ինչպես են իրացվում և պաշտպանվում պասիվ և ակտիվ ընտրական իրավունքները:

Սույն հոդվածը վերաբերում է ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանությանը, ընտրական վեճերին, դատարան դիմելու սուբյեկտներին, ժամկետներին և դրանց հետ կապված կարգավորումներին, իսկ թեման այսօր շատ արդիական է, քանի որ, ինչպես բոլորս գիտենք, ընդամենը մի քանի օր առաջ՝ մայիսի 6-ին, տեղի ունեցան ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունները: Այս տարին ընդհանրապես «ընտրական» է Հայաստանի Հանրապետությունում, և ընտրությունները միայն ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրություններով չեն սահմանափակվելու, քանի որ աշնանը մոտ 800 համայնքներում ևս տեղի են ունենալու ընտրություններ, իսկ 2013 թվականի փետրվարին տեղի կունենան նախագահական ընտրություններ: Իսկ ինչպես գիտենք, ընտ-

րությունները, տվյալ դեպքում խոսքը վերաբերում է թե՛ նախընտրական փուլին, թե՛ հետընտրական, առանց դատարանի մասնակցության չեն անցնում: Դատարանների դերն ընտրություններում բավականին մեծ է, որում կհամոզվեք ստորև:

Այսօր Հայաստանի Հանրապետությունում ընտրական իրավունքին առնչվող վեճեր լուծելու իրավասությամբ օժտված են տարբեր դատարաններ, սակայն դրանց շարքում հիմնական դերը վերապահված է ՀՀ վարչական դատարանին, հետևաբար այս հոդվածում հիմնականում շեշտը կդրվի ՀՀ վարչական դատարանի և ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի վրա:

Ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության հարցում բեկումնային էր 2008 թվականը, ինչը պայմանավորված էր և՛ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի ուժի մեջ մտնելով, և՛ ՀՀ վարչական դատարանի ստեղծմամբ: Նշված գործընթացների արդյունքում ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության կարևոր դերակատարությունը վերապահվեց Հայաստանի Հանրապետությունում գործող վարչական դատարանին:

2005թ. սահմանադրական բարեփոխումների արդյունքում վերանայվեց Սահմանադրության 100-րդ հոդվածի 3-րդ կետը, որի համաձայն՝ Սահմանադրական դատարանը լուծում էր հանրապետության նախագահի և պատգամավորների ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճերը:

Ընտրական իրավունքների, ազատությունների ու օրինական շահերի պաշտպանության, ընտրական հարաբերություններում իրավախախտումները կանխելու և օրինականություն հաստատելու, երաշխիքների մեջ ամենաեական իրավունքների պաշտպանությունը դատարան դիմելու իրավունքն է:

Դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքն իրապես ժողովրդավարական իրավունք է, և հենց ընտրական արդարադատության մատչելիությունը, ընտրական գործերով արդարությունն առարկայացվում է այդ իրավունքի մեջ:

Իրավունքների պաշտպանության տարբեր ձևերի՝ դատական, վարչական և հասարակական, նախապատվության հարցում օրենսդրությունն ընթանում է դեպի իրավունքների պաշտպանության դատական ձևի ընդլայնումն ու ամրապնդումը, քանզի այն ունի որոշակի առավելություններ: Իրավունքների դատական պաշտպանությունն ավանդաբար համարվում է առավել արդյունավետ և քաղաքակիրթ, իրականացվում է դատավարության օրենսգրքով խստորեն սահմանված ընթացակարգով, պարունակում է գործի հանգամանքները, կողմերի իրավունքներն ու պարտականությունները պարզելու դատավարական երաշխիքներ:

Ընտրական վեճերի մասին խոսելիս նախ՝ փորձենք հասկանալ, թե ինչ է իրենից ներկայացնում ընտրական վեճը: Ընտրական վեճը ենթադրում է տարաձայնություն, որը ծագում է քաղաքացիների ընտրական իրավունքի առնչությամբ: Ընդհանուր առմամբ, կարելի է ասել, որ ընտրական վեճերը կոնֆլիկտային իրավիճակներ են՝ կապված ընտրական օրենսդրության կիրառման հետ, որոնք ծագում են ընտրությունների նշանակման, կազմակերպման, անցկացման և քվեարկության, ընտրությունների արդյունքների ամփոփման ընթացքում:

Դատարանի՝ ընտրական վեճերով գործին մասնակցող անձանց և վարույթի մյուս մասնակիցների բոլոր գործողությունները, որոնք կապված են գործը քննելու, վճիռ կայացնելու, այն բողոքարկելու և կատարելու հետ, կարող են իրականացվել

միայն դատավարական օրենքի շրջանակներում և, ըստ էության, դրանց համակցությունն է առաջացնում դատավարություն:

Ընդ որում, 2007 թվականի նոյեմբերի 28-ին ընդունված ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով բավականին մանրամասն, որպես հատուկ վարույթ, կարգավորված են ընտրական գործընթացների հետ կապված դատական վեճերը: ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի (այսուհետ՝ նաև՝ Օրենսգրք) 25-րդ գլուխն ամբողջությամբ նվիրված է ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերի վարույթին: Այսպես՝ Օրենսգրքի 143-րդ հոդվածը սահմանում է, թե որ գործերն են համարվում ընտրական գործեր: Նշված հոդվածի համաձայն՝ ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերը հանրապետության նախագահի, Ազգային ժողովի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների, հանրաքվեի կազմակերպման և անցկացման ընթացքում ընտրական ու հանրաքվեին մասնակցելու իրավունքների խախտման վերաբերյալ ներկայացված հայցադիմումների հիման վրա հարուցված գործերն են:

Ընտրական վեճերի և դատական կարգով ընտրական իրավունքի պաշտպանության մասին խոսելիս, նախևառաջ հարկ է պարզել, թե ովքեր են իրավասու դիմելու ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության:

Ընտրական գործերով ՀՀ վարչական դատարան դիմելու իրավունքին է վերաբերում Օրենսգրքի 144-րդ հոդվածը, որի համաձայն՝ ընտրական գործերով վարչական դատարան կարող են դիմել նույն օրենսգրքի 3-րդ հոդվածում նշված անձինք, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության ընտրական

օրենսգրքով սահմանված դեպքերում՝ համապատասխան ընտրական հանձնաժողովը: Օրենսգրքի 3-րդ հոդվածի համաձայն՝

1. Յուրաքանչյուր ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ սույն օրենսգրքով սահմանված կարգով իրավունք ունի դիմելու վարչական դատարան, եթե համարում է, որ պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների կամ դրանց պաշտոնատար անձանց վարչական ակտերով, գործողություններով կամ անգործությամբ՝

- 1) խախտվել են կամ անմիջականորեն կարող են խախտվել նրա՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությամբ, միջազգային պայմանագրերով, օրենքներով և այլ իրավական ակտերով ամրագրված իրավունքները և ազատությունները, այդ թվում, եթե՝

- ա. խոչընդոտներ են հարուցվել այդ իրավունքների և ազատությունների իրականացման համար,

- բ. չեն ապահովվել անհրաժեշտ պայմաններ այդ իրավունքների իրականացման համար, սակայն դրանք պետք է ապահովվեին Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության, միջազգային պայմանագրի, օրենքի կամ այլ իրավական ակտերի ուժով.

- 2) նրա վրա ոչ իրավաչափորեն դրվել է որևէ պարտականություն.

- 3) նա վարչական կարգով ոչ իրավաչափորեն ենթարկվել է վարչական պատասխանատվության:

2. Վարչական դատարան կարող են դիմել նաև վարչական մարմինները կամ պաշտոնատար անձինք՝

- 1) ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձին վարչական պատասխանատվության ենթարկելու պահանջով, եթե օրենքով նախա-

տեսված է, որ վարչական պատասխանատվության կարող է ենթարկել միայն դատարանը.

2) ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձանց որոշակի իրավունքներից զրկելու կամ նրանց վրա որոշակի պարտականություններ դնելու պահանջով, եթե օրենքով դա վերապահված է դատարանին.

3) վարչական ակտի հիման վրա ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձից բռնագանձում իրականացնելու պահանջով.

4) ընդդեմ մեկ այլ վարչական մարմնի իրավասության վերաբերյալ վեճով, եթե այդ վեճը ենթակա չէ լուծման վերադասության կարգով:

3. Վարչական դատարան կարող են դիմել նաև պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինները կամ պաշտոնատար անձինք՝ ընդդեմ վարչական մարմնի, եթե համարում են, որ այդ մարմնի վարչական ակտերով, գործողություններով կամ անգործությամբ խախտվել կամ անմիջականորեն կարող են խախտվել պետության կամ համայնքի այն իրավունքները, որոնց պաշտպանության լիազորությունը դրված է դիմողի վրա, եթե այդ վեճը ենթակա չէ լուծման վերադասության կարգով:

4. Վարչական դատարան կարող է դիմել նաև Երևանի ավագանու խմբակցությունը՝ Երևանի ավագանու ակտերը դրանց համեմատ ավելի բարձր իրավաբանական ուժ ունեցող նորմատիվ ակտերին (բացի Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությունից) համապատասխանությունը ստուգելու պահանջով:

Ընտրական գործընթացը բավականին բարդ պրոցես է. այն այսօր ամենալայնամասշտաբ գործընթացն է, որի մեջ

ներգրավված են ընտրական հանձնաժողովները՝ իրենց բազմաթիվ անդամներով, օրենքով լիազորված համապատասխան մարմիններ, քաղաքացիներ, թեկնածուներ, կուսակցություններ, ընտրողներ: Այսինքն՝ բոլորը ներգրավված են մի մեծ ընտրական գործընթացում, հետևաբար ընտրական իրավունքները խախտվելու, ինչպես նաև այդ իրավունքների խախտման սպառնալիք առաջանալու դեպքում օբյեկտիվ անհրաժեշտություն է առաջանում կիրառել դրա պաշտպանության որոշակի միջոցներ:

Ընտրական իրավունքի խախտման և ընտրական վեճերի մասին խոսելիս հարկ են համարում բոլորիս ուշադրությունը հրավիրել մի շատ կարևոր հանգամանքի վրա՝ պրակտիկայում հաճախակի են հանդիպում դեպքեր, երբ անձը դիմում է ՀՀ վարչական դատարան և խնդրում է, օրինակ, պարտավորեցնել ՀՀ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչությանն իրեն համապատասխան տեղեկանք տրամադրել կամ վիճարկում է համապատասխան մարմնի կողմից տեղեկանք չտրամադրելը (տվյալ դեպքում խոսքը հաշվառման վայրի տեղեկանքի, կամ որևէ համայնքի բնակչության ռեգիստրում հաշվառման, հաշվառման ժամկետների վերաբերյալ տեղեկանքների մասին է):

Նման բնույթի վեճերին նայելիս առաջին հայացքից թվում է, որ դրանք ընդհանուր կարգով քննարկման ենթակա գործեր են և որևէ առնչություն չունեն ընտրական վեճերի հետ: Սակայն ուսումնասիրությունից ակնհայտ է դառնում, որ դրանք իրենց բնույթով ընտրական վեճեր են, քանի որ համապատասխան մարմինների կողմից տրված տեղեկանքների կամ տեղեկանք չտրամադրելու արդյունքում անձը չի կարողանում իրացնել

օրենքով իրեն վերապահված պասիվ կամ ակտիվ ընտրական իրավունքը: Օրինակ՝ ՀՀ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության կողմից տեղեկանք չտրամադրելու արդյունքում համապատասխան ընտրական հանձնաժողովը հրաժարվում է գրանցել անձին որպես թեկնածու և նշված անձը դիմում է դատարան՝ պահանջելով, օրինակ, անվավեր ճանաչել տեղեկանք տրամադրելը մերժելու մասին որոշումը: Նշված օրինակից ակնհայտ է, որ ՀՀ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչությունը տվյալ դեպքում հանդիսանում է որպես ընտրական գործընթացի կողմ, քանի որ իր կողմից տեղեկանք չտրամադրելու պատճառով անձը չի կարողացել գրանցվել որպես թեկնածու, այսինքն՝ առնչվել է նրա ընտրական իրավունքին:

Եթե վերը թվարկված մարմինների՝ ՀՀ վարչական դատարան դիմելու հետ կապված դեպքերն օրենքով հստակ սահմանված են, ապա յուրաքանչյուր անձի՝ ընտրական իրավունքի վերաբերյալ դատարան դիմելու հետ կապված խնդիրների հաճախ ենք հանդիպում պրակտիկայում: Այսպես.

Անդրադառնալով յուրաքանչյուր անձի՝ ընտրական վեճերով ՀՀ վարչական դատարան դիմելու իրավունքին, անհրաժեշտ է պարզել կարևոր մի հանգամանք՝ ինչ ընտրությունների՝ համապետական (ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 5-րդ հոդվածի համաձայն՝ համապետական են հանրապետության նախագահի և Ազգային ժողովի համամասնական ընտրակարգով ընտրությունները), թե տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով ընտրությունների մասին է խոսքը:

Ընտրությունների տեսակի առանձնացումը դատարան դիմելու իրավունքի տեսանկյունից շատ կարևոր է այն պատճառաբանությամբ, որ կախված ընտրությունների տեսակից՝ օրենսդիրն ընտրելու իրավունք ունեցող անձանց տարբեր շրջանակ է նախատեսել: ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 2-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիություն չունեցող անձինք տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների ժամանակ ընտրելու իրավունք ունեն ընտրությունն անցկացվող համայնքի բնակչության ռեգիստրում մինչև քվեարկության օրն առնվազն վեց ամսվա հաշվառում ունենալու դեպքում, իսկ 4-րդ մասի համաձայն՝ պարտադիր ժամկետային զինծառայության մեջ գտնվող կամ վարժական հավաքներ անցնող զինծառայողները, ձերբակալված կամ կալանավորված անձինք, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետությունում հաշվառում չունեցող քաղաքացիները տեղական ինքնակառավարման մարմինների և Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով ընտրությունների ժամանակ քվեարկություններին չեն կարող մասնակցել:

Ինչպես ակնհայտ է նշված հոդվածների մեկնաբանությունից, զինծառայողները, ձերբակալված կամ կալանավորված անձինք, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետությունում հաշվառում չունեցող քաղաքացիները կարող են մասնակցել համապետական ընտրություններին, իսկ քաղաքացիություն չունեցող անձինք՝ ոչ: Այսինքն՝ ստացվում է, որ ձերբակալված կամ կալանավորված անձը հանդիսանում է համապետական ընտրությունների հետ կապված դատարան դիմելու իրավասությամբ օժտված սուբյեկտ, սակայն նա չի կարող դատարան դիմել, օրինակ՝ նույն Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակար-

գով ընտրական վեճերով, քանի որ նա տվյալ դեպքում ընտրելու իրավասությամբ օժտված սուբյեկտ չէ, հետևաբար անհիմաստ է խոսել նրա՝ դատարան դիմելու իրավունքի մասին:

Բացի այդ, հարկ է նշել, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի տրամաբանությունից ակնհայտ է, որ անձը կարող է ընտրական գործերով հայցել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով դատական պաշտպանություն, երբ առկա է պետական կամ տեղական ինքնակառավարման մարմինների (ընտրական հանձնաժողովների) կամ դրանց պաշտոնատար անձանց վարչական ակտերով, գործողություններով կամ անգործությամբ նրանց՝ դատական պաշտպանության դիմողների, իրավունքների հնարավոր խախտման կամ հնարավոր խախտման վտանգի ընկալում: Այսինքն՝ վարչական արդարադատություն կարող է հայցել միայն այն անձը (ֆիզիկական կամ իրավաբանական), ում իրավունքները կամ շահերն անմիջականորեն շոշափվել են հանրային իշխանության մարմինների (ընտրական հանձնաժողովների) գործունեությամբ կամ վարչարարությամբ:

Հարց է ծագում, օրինակ՝ Արաբկիր վարչական շրջանում ընտրելու իրավունք ունեցող քաղաքացին արդյո՞ք Կենտրոն վարչական շրջանի մեծամասնական ընտրակարգով թեկնածուի գրանցումը վիճարկելու իրավասությամբ օժտված է, թե ոչ:

Տվյալ հարցին պատասխանելու համար նախևառաջ անհրաժեշտ է պարզել, թե արդյոք հայցվորի իրավունքները խախտվել են, թե ոչ և ինչ իրավունքներ են խախտվել: Ուսումնասիրելով նշված իրավիճակը՝ կարող ենք փաստել, որ անձը նշված օրինակում դատարան դիմելու իրավասու սուբյեկտ չէ, քանի որ Կենտրոն վարչական շրջանի մեծամասնական ընտրա-

կարգով թեկնածուի գրանցումն իր իրավունքները չի շոշափում՝ անկախ այն հանգամանքից, որ ինքն ընդհանրապես հետաքրքրված է այն հարցում, թե ովքեր են հանդիսանում օրենսդիր իշխանության կրողներ: Այսինքն՝ անձինք չեն կարող դատարանում հայցել անձամբ իրենց չվերաբերող որևէ իրավունքի (տվյալ դեպքում ընտրական) պաշտպանություն միայն այն պատճառով, որ նրանք ընդհանրապես շահագրգռված են վարչական մարմինների (տվյալ դեպքում՝ ընտրական հանձնաժողովների) գործունեության մեջ, հետևաբար տվյալ անձը ՀՀ վարչական դատարան դիմելու իրավասությամբ օժտված սուբյեկտ չէ:

ՀՀ վարչական դատարան դիմելու իրավասությամբ օժտված սուբյեկտների մասին խոսելիս՝ պետք է անդրադառնալ նաև ընտրությունների արդյունքների հետ կապված վեճերի քննությանը:

Օրինակ՝ ընտրությունների արդյունքների հրապարակումից հետո ՀՀ քաղաքացին դիմում է դատարան և պահանջում անվավեր ճանաչել ընտրությունների արդյունքները: Տվյալ դեպքում հարց է առաջանում՝ արդյո՞ք ՀՀ քաղաքացին նման իրավասությամբ օժտված է, թե ոչ:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 149-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ընտրությունների արդյունքները կարող են բողոքարկվել ընտրություններին մասնակցող թեկնածուի, կուսակցության կողմից:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի 4-րդ կետի համաձայն՝ վարչական դատարանը մերժում է հայցադիմումի ընդունումը, եթե հայցադիմում է ներկայացրել դրա իրավունքն ակնհայտորեն չունեցող անձը:

Վերը նշվածից հետևում է, որ ՀՀ քաղաքացին տվյալ դեպքում դատավարական սուբյեկտ չէ, հետևաբար դատարանի կողմից հայցադիմումի ընդունումը պետք է մերժել:

Նկատի ունենալով ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության դատավարական առանձնահատկություններն ու ընդդատության հանգամանքը՝ ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը մանրամասն կարգավորել է, թե որ դեպքերում և ովքեր են իրավասու դիմելու ՀՀ վարչական դատարան, մասնավորապես, ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 12-րդ հոդվածի 3-րդ մասի համաձայն՝ ընտրողների ցուցակներում անճշտությունների վերացման և ցուցակում լրացում կատարելու վերաբերյալ վեճերը լուծվում են Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով և ժամկետներում:

Նույն օրենսգրքի 46-րդ հոդվածի 6-րդ մասը սահմանում է. «Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավորի ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ որոշումները կարող են բողոքարկվել Սահմանադրական դատարան: Համայնքի ղեկավարի ու ավագանու անդամների ընտրությունների արդյունքների վերաբերյալ ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովի որոշումները կարող են բողոքարկվել վարչական դատարան»:

Ընտրական օրենսգրքի 84-րդ հոդվածի 1-ին մասն էլ վերաբերում է հանրապետության նախագահի թեկնածուի գրանցումը մերժելու, անվավեր ճանաչելու մասին որոշումների բողոքարկման կարգին, որի համաձայն՝ հանրապետության նախագահի թեկնածուի գրանցումը մերժելու, գրանցումն անվավեր ճանաչելու մասին Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որո-

շունը կարող է բողոքարկվել Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատարան՝ Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով և ժամկետներում:

ՀՀ վարչական դատարանի ընդդատությանն է ենթակա նաև կուսակցության ընտրական ցուցակի կամ դրանում ընդգրկված թեկնածուի գրանցումը մերժելու, անվավեր ճանաչելու մասին որոշումների բողոքարկումը (ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 112-րդ հոդվածի 1-ին մաս), Ազգային ժողովի մեծամասնական ընտրակարգով պատգամավորի թեկնածուի գրանցումը մերժելու, անվավեր ճանաչելու մասին որոշումների բողոքարկումը (ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 118-րդ հոդվածի 1-ին մաս), համայնքի ղեկավարի և ավագանու անդամի թեկնածուի գրանցումը մերժելու, անվավեր ճանաչելու մասին որոշումների բողոքարկումը (ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 137-րդ հոդվածի 1-ին մաս):

ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 43-րդ հոդվածի 5-րդ մասի համաձայն՝ վարչական դատարանը կարող է վաղաժամկետ դադարեցնել Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի անդամի լիազորությունները, եթե վերջինս խախտել է սույն օրենսգրքի դրույթները: Նման պահանջով վարչական դատարան իրավունք ունի դիմելու հանրապետության նախագահը:

Տվյալ դեպքում կարևոր է համարվում այն հանգամանքի պարզում, թե արդյոք նշված հոդվածով ամրագրված վեճերը հանդիսանում են ընտրական վեճեր, թե ոչ:

Նշված հոդվածի և Օրենսգրքի 143-րդ հոդվածների վերլուծության և համադրման արդյունքում պարզ է դառնում, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 43-րդ հոդվածի 5-րդ մասի նկատմամբ հատուկ գլխի կանոնները չեն տարածվում, այն կարգավորվում

է ընդհանուր կարգով, քանի որ նշված դրույթը որևէ կերպ չի առնչվում ընտրական իրավունքի պաշտպանությանը:

Ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ գործերը վարչական դատավարության օրենսգրքով սահմանված կարգով քննում են պատասխանողի գտնվելու վայրի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանները (ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 145-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետ):

Սույն իրավադրույթի վերլուծությունից հետևում է, որ օրենսդիրն ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերի քննության իրավասությունը վերապահել է ՀՀ վարչական դատարանին, այս կանոնից բացառություն է արել ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ գործերով, որոնց քննությունը վերապահվել է պատասխանողի գտնվելու վայրի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարաններին, միաժամանակ սահմանելով դրանց քննությունը ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքով իրականացնելու կարգ:

Տվյալ իրավիճակում ևս բավականին լուրջ կազուսի առջև է կանգնում դատարանը, ինչը ևս պայմանավորված է օրենսդրական դաշտի թերի կարգավորված լինելուց: Այսպես՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 79-րդ հոդվածի 1-ին մասի համաձայն՝ ՀՀ վարչական դատարանը մերժում է հայցադիմումի ընդունումը, եթե հայցը ենթակա չէ վարչական դատարանի քննությանը:

ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի 91-րդ հոդվածի 1-ին կետի 1-ին ենթակետի համաձայն՝ դատավորը մերժում է հայցադիմումի ընդունումը, եթե վեճը ենթակա չէ դատարանում քննության:

Պատկերացնենք մի իրավիճակ, երբ ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարան է ներկայացվել ՀՀ ընտրողների ռեգիստրում և ընտրողների ցուցակում ընդգրկելու պահանջների մասին հայց:

Հարց է առաջանում՝ ի՞նչ պետք է անի դատարանը, ո՞ր օրենքի նորմով պետք է ղեկավարվի, եթե ներկայացված հայցը ենթակա չէ նշված դատարանի քննությանը: Խնդիրն այն է, որ ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքում հայցադիմումի ընդունման մերժման հիմք է նշված վեճի ենթակա չլինելը, թվում է, թե որևէ խնդիր չկա, քանի որ այս հարցը կարգավորվում է Օրենսգրքով, սակայն Օրենսգրքի համաձայն՝ վերը նշված 145-րդ հոդվածի 1-ին մասի 2-րդ կետի՝ ընդհանուր իրավասության դատարանն Օրենսգրքով սահմանված կարգով քննում է ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ գործերը:

«Գործ» հասկացության վերաբերյալ կարծիքները պրակտիկայում հակասական են: Մի մասի կարծիքով, գործ ասելով՝ պետք է հասկանալ արդեն վարույթ ընդունված հայցադիմումը, իսկ մյուս մասի կարծիքով՝ ցանկացած հայցադիմում, որը մուտք է լինում դատարան, արդեն իսկ համարվում է գործ: Այսինքն՝ ստացվում է, որ եթե ընդհանուր իրավասության դատարանը վարույթ է ընդունել հայցադիմում՝ ընտրողների ցուցակների ճշգրտման հետ, ապա այստեղ որևէ խնդիր չկա. գործի քննությունն իրականացվում է Օրենսգրքով սահմանված կարգով: Այստեղ երկու կարծիք լինել չի կարող: Այժմ անդրադառնանք մեր խնդրին. ի՞նչ պետք է անի դատարանը, եթե դատարանի գրասենյակ մուտք է եղել հայցադիմում, որի ընդունումը ենթակա է մերժման: Նշված խնդրին լուծում տալու համար դա-

տարանը պետք է ղեկավարվի ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով և հայցադիմումում ներկայացված պահանջը դիտի որպես կողմերի միջև առկա վեճ, թե այնուամենայնիվ, յուրաքանչյուր հայցադիմում, որը ներկայացվում է դատարան, պետք է դիտել որպես գործ, և տվյալ դեպքում ղեկավարվել ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի կարգավորումներով:

Իմ կարծիքով առաջացած իրավիճակում առավել ճիշտ է երկրորդ կարգավորումը, այսինքն՝ դատարանը հայցադիմումի վարույթ ընդունելու հարցը լուծելու համար պետք է ղեկավարվի Օրենսգրքով:

Միաժամանակ հարկ է նշել, որ ընտրական գործերի ճիշտ և արագ քննությունն ու լուծումը, անձանց իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի արդյունավետ պաշտպանությունը, օրինականության պահպանումը, ընտրական իրավախախտումների կանխումը մեծապես կախված է նախևառաջ հայցադիմումում ներկայացված պահանջի ճիշտ շարադրված և ներկայացված լինելու հանգամանքից:

Նշվածը կարևորվում է հատկապես նրա համար, որ ընտրական վեճերը քննելու համար օրենսդիրը բավականին սեղմ ժամկետներ է սահմանել, իսկ եթե, օրինակ՝ ներկայացված հայցադիմումը պարունակում է որոշ թերություններ կամ պահանջը հստակ շարադրված չէ, հետևաբար դատարանը ստիպված է լինում վերադարձնել հայցադիմումը և հայցվորին ժամանակ տրամադրել թերությունները վերացնել և կրկին ներկայացնել դատարան՝ հայցադիմումը վերադարձնելու մասին որոշումը ստանալուց հետո 15-օրյա ժամկետում: Մինչև հայցվորը վերացնում է հայցադիմումի թերությունները, արդեն քվեարկութ-

յունը տեղի է ունենում, արդյունքում հայցվորի՝ դատարան դիմելը դառնում է ինքնանպատակ: Նման իրավիճակներից խուսափելու համար է հատկապես կարևորվում հայցադիմումում ներկայացված պահանջի ճիշտ շարադրված և ներկայացված լինելու հանգամանքը:

Ընտրական վեճերով իրավունքների դատական պաշտպանության, հետևաբար և ընտրական գործ հարուցելու համար անհրաժեշտ է, որպեսզի շահագրգռված անձը դիմի դատարան և ներկայացված հայցադիմումում հստակորեն շարադրի և հիմնավորի իր պահանջները: Դրանից հետո դատարանի առաջնային խնդիրն է ստուգել, թե արդյոք առկա է սուբյեկտիվ իրավունքների կամ օրինական շահերի խախտման առկայություն կամ բացակայություն:

Յուրաքանչյուր տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններից հետո ՀՀ վարչական դատարան սկսվում է ընտրությունների արդյունքներն անվավեր ճանաչելու պահանջով հայցադիմումների մուտք: Նշված պահանջով գործեր քննելիս դատարանը պետք է հաշվի առնի կարևոր մի հանգամանք՝ ընտրության արդյունքներն անվավեր ճանաչելը կարելի է միայն այն պարտադիր պայմանով, որ թույլ տրված խախտումները բացառեն ճշգրտորեն որոշելու ընտրության իրական արդյունքները:

Օրենսգրքի 149-րդ հոդվածի 3-րդ մասը ՀՀ վարչական դատարանին օժտել է ընտրական հանձնաժողով հանդես գալու իրավասությամբ և սահմանել է, որ վարչական դատարանը գործը քննելիս իրավասու է պարզել քվեարկության իրական արդյունքներն այնպես, ինչպես դա կարող էր անել ընտրական հանձնաժողովը՝ արդյունքներն ամփոփելիս:

Կարծում եմ, որ օրենսդրի կողմից նշված նորմի սահմանումն ինքնապատակ չէ, հիմքում դրված է յուրաքանչյուրի ընտրական իրավունքի պաշտպանությունը, հետևաբար թույլ տրված խախտումները վերացնելու և ընտրության իրական արդյունքները որոշելու նպատակ:

Ընտրությունների արդյունքների հաշվարկման ժամանակ տեղի ունեցած խախտումները բացահայտելու և ընտրության իրական արդյունքները որոշելու լավագույն և ամենաարդյունավետ տարբերակը որպես ընտրական հանձնաժողով հանդես գալն է, որի ժամանակ դատարանը պետք է իրականացնի օրենքով իրեն վերապահված լիազորությունը և վերահաշվարկ կատարի: Սա կարծում եմք լավագույն տարբերակն է բոլոր առումներով: Այսպես՝ վերահաշվարկի արդյունքում կողմերի ներկայությամբ, դժբաց դատական նիստում ուսումնասիրվում է յուրաքանչյուր քվեաթերթիկ, որի արդյունքում, նույնիսկ պարտվող կողմն է ընդունում արդեն ընտրությունների արդյունքները, նշվածի արդյունքում բարձրանում է նաև դատարանի նկատմամբ վստահությունը:

Բացի այդ, կեղծարարները, գիտենալով, որ ընտրությունների արդյունքները կարող են վերահաշվարկի ենթարկվել, որի արդյունքում էլ ընտրության արդյունքները կարող են փոփոխվել, արդեն կիսուսափեն ընտրակեղծիքներ կատարելուց: Այսինքն՝ նշված նորմը կիրառելով՝ դատարանը, արդարադատություն իրականացնելուց բացի, պայքարում է ընտրակեղծիքների դեմ, ինչի արդյունքում բարձրանում է նաև դատարանի հանդեպ վստահությունը և հավատը:

Բավարար չէ խախտումների պարզ թվարկումը, այլ պահանջվում է ապացուցել, որ հատկապես այդ խախտումների

արդյունքում հնարավոր չէ պարզել ընտրության իրական պատկերը: Ընտրությունների արդյունքներն անվավեր ճանաչելու համար, ըստ ընտրական օրենսդրության սկզբունքների՝ պետք է պարզել, որ ընտրությունների կազմակերպման ու անցկացման, ինչպես նաև քվեարկության արդյունքների ամփոփման ընթացքում տեղի են ունեցել Հայաստանի Հանրապետության ընտրական օրենսգրքի խախտումներ, երկրորդ՝ այդ արձանագրված խախտումները պետք է կասկածի տակ դնեն քվեարկության արձանագրված արդյունքները, երրորդ՝ խախտումների բնույթը պետք է լինի այնպիսին, որ ընտրությունների արդյունքների ամփոփման կամ բողոքի քննարկման ժամանակ արդեն հնարավոր չէ ստույգ որոշել ընտրողների կամաարտահայտության իրական արդյունքը: Այսինքն՝ ընտրության արդյունքներն անվավեր ճանաչելու համար անհրաժեշտ է, որ խախտումների հետևանքները կրեն անդառնալի բնույթ, պետք է կորսված լինի ընտրողների կամաարտահայտությունը ստույգ պարզելու հնարավորությունը:

Ուստի, ես կարծում եմ, որ յուրաքանչյուր հիմնավոր կասկածի դեպքում դատարանը պետք է պահանջի քվեաթերթիկների պարկը և վերահաշվարկ կատարի: Դա բխում է ոչ միայն արդարադատության, այլ պետության յուրաքանչյուր ընտրողի շահերից, ինչն ապահովելու առաքելությամբ էլ կյանքի է կոչվել ՀՀ վարչական դատարանը:

Սակայն ուզում եմ նաև շեշտել, որ վերահաշվարկ կատարելը բավականին լուրջ պրոցես է իրենից ներկայացնում և բնական է, որ դրան տիրապետելու համար որոշակի հմտությունների է պետք տիրապետել, որպեսզի կարողանա օրենքում նշված

բանաձևերին համապատասխան ճիշտ վերահաշվարկ կատարել:

Հաշվի առնելով ընտրական վեճերի առանձնահատկություններն ու հանրության համար դրանց կարևորությունը՝ օրենսդիրն ընտրական վեճերը սահմանել է որպես հատուկ վարույթ, որի առանձնահատկություններից, ի թիվս այլ առանձնահատկությունների, հանդիսանում է դատարանի կազմը՝ ընտրական վեճեր քննելիս: Այսպես՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 145-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընտրական գործերը միանձնյա քննում և լուծում է վարչական դատարանի դատավորը, բացառությամբ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների արդյունքների, թեկնածուների ու կուսակցությունների ընտրական ցուցակները, ցուցակներում ընդգրկված թեկնածուներին գրանցելու, չգրանցելու, գրանցումն ուժը կորցրած կամ անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ վարչական ակտերի իրավաչափությունը վիճարկելու մասին գործերի, որոնք ըստ էության քննում և **լուծում է** վարչական դատարանը **կոլեգիալ՝ 5 դատավորի կազմով**:

Հարկ է նշել, որ նույն կարգով են քննվում նաև Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նորմատիվ բնույթ ունեցող որոշումների իրավաչափությունը վիճարկելու վերաբերյալ գործերը:

Ընտրական իրավունքի առանձնահատկությունների հաշվառմամբ, մասնավորապես՝ դրա իրականացման ժամանակահիմ սահմանափակումը, այս իրավունքի պաշտպանության մեխանիզմներն էականորեն տարբերվում են այլ իրավունքների պաշտպանության մեխանիզմներից:

Ընտրական վեճերի դատական կարգով լուծմանը վերաբերող նորմերի ուսումնասիրության և վերլուծության արդյունքում պարզ է դառնում, որ ՀՀ վարչական դատարանում կարող են քննության առարկա դառնալ ինչպես մինչև ընտրությունները՝ նախընտրական քարոզչության արդյունքում առաջացած վեճերը, այնպես էլ հետընտրական վեճերը:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 146-րդ հոդվածն ամբողջությամբ կանոնակարգում է ընտրական վեճերով վարչական դատարան դիմելու և հայցադիմումը քննելու ժամկետները: Նշված հոդվածի համաձայն՝

1. Հայցադիմումը դատարան կարող է ներկայացվել օրացուցային 3 օրվա ընթացքում այն օրվանից, երբ հայցվորն իմացել է կամ ողջամտորեն պարտավոր էր իմանալ իր ընտրական իրավունքի խախտման մասին:
2. Ընտրական հանձնաժողովների կողմից նախընտրական քարոզչության սահմանված կարգի նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու հետ կապված հայցադիմումներ կարող են ներկայացվել նախընտրական քարոզչությունը սկսվելու օրվանից մինչև քվեարկության հաջորդ օրը ներառյալ: Այդ դիմումները քննվում են օրացուցային հինգ օրվա ընթացքում, իսկ

1) քվեարկության օրվանից հինգից երկու օրացուցային օր առաջ ներկայացված հայցադիմումները՝ մինչև քվեարկության օրը.

2) քվեարկության օրը, դրան նախորդող կամ հաջորդող օրը ներկայացված հայցադիմումները՝ ոչ ուշ, քան ընտրությունների արդյունքների ամփոփման՝ օրենքով սահմանված վերջնաժամկետի նախորդ օրը:

3. Ընտրողների և հանրաքվեի մասնակիցների ցուցակներում տեղ գտած` դիմողի անձին չվերաբերող անճշտությունները վերացնելու, ցուցակներում լրացումներ կատարելու վերաբերյալ վեճերով հայցադիմումները կարող են ներկայացվել քվեարկության օրվանից ոչ ուշ, քան 8 օր առաջ: Այդ հայցադիմումները քննվում և լուծվում են ստանալուց հետո` եռօրյա ժամկետում:

Ընտրողների և հանրաքվեի մասնակիցների ցուցակներում տեղ գտած` դիմողի անձին վերաբերող անճշտությունները վերացնելու, դիմողին ցուցակում ընդգրկելու վերաբերյալ վեճերով հայցադիմումները կարող են ներկայացվել ցանկացած ժամանակ: Այդ հայցադիմումները քննվում և լուծվում են այնպիսի ժամկետներում, որ ընտրողը հնարավորություն ունենա մասնակցելու քվեարկությանը, բայց ոչ ուշ, քան հայցադիմումը ստանալուց հետո` եռօրյա ժամկետում:

4. Ընտրությունների արդյունքների վիճարկման վերաբերյալ հայցադիմումները պետք է քննվեն և լուծվեն ոչ ուշ, քան հայցադիմումները ստանալուց հետո` օրացուցային 7 օրվա ընթացքում:
5. Թեկնածուներին, կուսակցությունների ընտրական ցուցակները գրանցելու, գրանցումն ուժը կորցրած կամ անվավեր ճանաչելու վերաբերյալ հայցադիմումները դատարանը քննում և լուծում է հայցադիմումն ստանալուց հետո` 5 օրվա ընթացքում, բայց ոչ ուշ, քան քվեարկության նախորդ օրը:
6. Եթե սույն օրենսգրքով գործի քննության և լուծման համար այլ ժամկետ սահմանված չէ, ապա ընտրությունների և հանրաքվեների ժամանակ (ընտրությունների, հանրաքվեների

նշանակման օրվանից մինչև ընտրությունների, հանրաքվեների արդյունքների ամփոփման ժամանակահատվածը) դատարանը հայցադիմումը քննում և լուծում է 7-օրյա ժամկետում, բայց ոչ ուշ, քան մինչև քվեարկության օրը, իսկ ընտրությունների միջև ընկած ժամանակահատվածում՝ 15-օրյա ժամկետում:

7. Սույն հոդվածով սահմանված հատուկ ժամկետների հաշվառմամբ դատավորը նման գործեր քննելիս պետք է ձգտի գործի քննությունն իրականացնել այնպիսի ժամկետում, որ չխաթարվեն հետագա ընտրական գործընթացները:

Ակնհայտ է, որ այստեղ հստակեցված է ոչ միայն դատական իրավագործության շրջանակը, այլև շեշտված է, թե դատավարական ինչ ընթացակարգով ու ժամկետներում այդ հարցերը կարող են քննվել և լուծում ստանալ:

Դատարան դիմելու իրավունքը կարող է իրականացվել միայն օրենքով սահմանված համապատասխան ժամկետներում: Նշվածը բխում է Օրենսգրքի 53-րդ հոդվածի պահաջից, որի համաձայն՝ դատավարական ժամկետների ավարտից հետո գործին մասնակցող անձինք կորցնում են այդ ժամկետներով պայմանավորված գործողություններ կատարելու իրավունքը:

Դատավարական ժամկետների ավարտից հետո ներկայացված հայցադիմումները, բողոքները և այլ փաստաթղթերը դատարանը չի քննարկում և վերադարձնում է դրանք ներկայացրած անձանց:

Հարկ է նշել, որ դատարան դիմելու իրավունքը բացարձակ չէ և դատարան դիմելու ժամկետները չպահպանելու դեպքում կարող է սահմանափակվել: Պատկերացնենք մի իրավիճակ,

երբ անձն արդյունքների վիճարկման ժամանակ դիմում է դատարան և սկսում է վիճարկել թեկնածուի գրանցումը: Այսինքն՝ այն պայմաններում, երբ ինքը սեփական իրավունքի պաշտպանությունը չի իրականացրել համապատասխան փուլում, այդ բացը լրացնել միայն այն հանգամանքով, որ տվյալ կողմը դժգոհ է միայն արդյունքներից, անհնար է: Այսինքն՝ նշվածի արդյունքում պարզ է դառնում, որ անձն արդեն բաց է թողել դատարան դիմելու համար օրենքով սահմանված ժամկետը, հետևաբար չի կարող հայցել ընտրական իրավունքի պաշտպանություն:

ՀՀ վարչական դատարանի դերակատարությունը բավականին մեծ է ընտրական վեճերին առնչվող գործեր լսելիս, սակայն նրա դերակատարությունը հատկապես մեծ է և կարևոր հետընտրական գործընթացում, քանի որ այն կարող է հանդես գալ որպես ընտրական հանձնաժողով և ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 149-րդ հոդվածի համաձայն՝ վարչական դատարանն ընտրությունների արդյունքներով ընդունված որոշումների հետ կապված վեճերով իրավասու է՝

1. ընտրական հանձնաժողովի որոշումը թողնել ուժի մեջ,
2. անվավեր ճանաչել ընտրական հանձնաժողովի որոշումը, որն արտահայտվում է նշված տարբերակներով.

- անվավեր ճանաչել ընտրությունների արդյունքները,
- ընտրված ճանաչել համապատասխան թեկնածուին կամ կուսակցության (դաշինքի) ընտրական ցուցակում ընդգրկված համապատասխան թվով թեկնածուների,
- ընտրությունները ճանաչել չկայացած:

ՀՀ վարչական դատարանի պրակտիկայում եղել են ինչպես ընտրական հանձնաժողովի որոշումն ուժի մեջ թողնելու դեպ-

քեր, այնպես էլ ընտրությունների արդյունքներն անվավեր ճանաչելու դեպքեր:

Ընտրական վեճերով ընդունվող գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող այլ ակտերից տարբերվում են իրենց անբողոքարկելիությամբ, ինչն ամրագրված է ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 150-րդ հոդվածում, որի համաձայն՝ ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերով **վարչական դատարանի՝ գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերը վերջնական են, վերանայման ենթակա չեն և ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից:**

Նման կարգավորումը ևս պայմանավորված է ընտրական իրավունքի առանձնահատկությամբ, քանի որ վերջինի իրակացման արդյունքում են ձևավորվում իշխանությունները:

Միաժամանակ հարկ է նշել, որ ընտրական գործերով դատական ակտերի անբողոքարկելիությունը վերաբերում է ոչ թե ընտրական գործերով կայացված բոլոր ակտերին, այլ միայն գործն ըստ էության լուծող դատական ակտերին: Ինչ վերաբերում է ընտրական գործերով դատարանի կողմից կայացված միջանկյալ ակտերին, ապա դրանց համար հատուկ կարգավորումներ օրենսդրությամբ սահմանված չեն և գործում են ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի՝ միջանկյալ դատական ակտերի բողոքարկման ընդհանուր կանոնները:

Տվյալ դեպքում հարկ է նկատել, որ ինչպես արդեն նշել ենք, ընտրական վեճերով քննության բավականին սեղմ ժամկետներ են սահմանվել օրենսդրի կողմից և նման կարգավորումը, կարծում ենք, ինքնանպատակ չէ: Այն նպատակ է հետապնդում հնարավորինս արագ՝ մինչև քվեարկության օրը, վերացնել ընտրա-

կան իրավունքի ցանկացած խախտում: Սակայն ընտրական գործերով միջանկյալ դատական ակտերի բողոքարկումն ընդհանուր կանոններով՝ պրակտիկայում բավականին լուրջ խնդիր է առաջացնում: Այսպես, օրինակ՝ հայցվորը դիմել է դատարան և վիճարկում է իրեն որպես թեկնածու գրանցելը մերժելու մասին որոշումը: Հայցադիմումը վերադարձվել է առաջին ատյանի կողմից, հայցվորը ներկայացնում է վերաքննիչ բողոք՝ որոշումը ստանալուց հետո 15-օրյա ժամկետում, վերաքննիչ դատարանը նշված բողոքի կապակցությամբ որոշում է կայացնում գործը ստանալուց հետո 15-օրյա ժամկետում և վերադարձնում է, հայցվորը վճռաբեկ բողոք է ներկայացնում և մինչ վճռաբեկ դատարանը որոշում կկայացնի, տեղի են ունենում ընտրությունները: Այսինքն՝ նշված կարգավորման արդյունքում խաթարվում է ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության բուն էությունը, հետևաբար կարծում ենք, որ նշված խնդիրը պետք է կարգավորման ենթարկվի, կամ ընտրական վեճերով միջանկյալ դատական ակտերը ևս պետք է լինեն անբողոքարկելի կամ դրանց համար պետք է սահմանվեն առավել սեղմ ժամկետներ:

Ընտրական օրենսգիրքը և վարչական դատավարության օրենսգիրքը հստակ սահմանել են բողոքարկման մեխանիզմը, այսինքն՝ յուրաքանչյուր դեպքում ինչ կերպ պետք է ներկայացվի բողոքը, որտեղ և դրանք ներկայացնելու ժամկետները:

P.S. Ընտրական իրավունքի դատական պաշտպանության համեմատական պրակտիկան այքի է ընկնում իր բազմազանությամբ ու առանձնահատկություններով: Որոշ երկրներում նույնիսկ գործում են մասնագիտացված ընտրական դատարաններ, որոնք քննում են բացառապես ընտրական վեճեր:

ԲԱԺԻՆ 3.

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

I. ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ ՄԱՍ

Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 3-րդ հոդվածը սահմանում է, որ մարդը, նրա արժանապատվությունը, հիմնական իրավունքները և ազատությունները բարձրագույն արժեքներ են: Նույն հոդվածի համաձայն՝ պետությունն ապահովում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների և ազատությունների պաշտպանությունը՝ միջազգային իրավունքի սկզբունքներին ու նորմերին համապատասխան: Պետությունը սահմանափակված է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներով և ազատություններով՝ որպես անմիջականորեն գործող իրավունք:

ՀՀ Սահմանադրության 2-րդ գլուխն իր հերթին ամրագրում է մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքներն ու ազատությունները, որոնք պայմանավորում են անձի կարգավիճակը մեր երկրում՝ որպես ժողովրդավարական, իրավական պետությունում: Այդ իրավունքներն ու ազատություններն ըստ բովանդակության կարող են դասակարգվել հետևյալ կերպ՝ ա) քաղաքական, բ) անձնական, գ) սոցիալական, դ) տնտեսական, ե) մշակութային, զ) բնապահպանական:

Միևնույն ժամանակ պետության ժողովրդավարականության և իրավականության մակարդակը որոշվում են ոչ միայն

մարդու և քաղաքացու հիմնական իրավունքների ու ազատությունների հռչակմամբ և օրենսդրական ամրագրմամբ, այլև (առավելապես) դրանց պաշտպանության իրական ապահովմամբ, մասնավորապես՝ այդ իրավունքների, ազատությունների և օրինական շահերի պաշտպանությունը պետք է իրականացվի քաղաքական, տնտեսական, սոցիալական և իրավական բնույթի տարբեր միջոցներով:

Մարդու և քաղաքացու սահմանադրական իրավունքների ու ազատությունների երաշխիքների համակարգում կարևոր տեղ է զբաղեցնում դրանց քրեաիրավական պաշտպանությունը: Վերջինս մարդու և քաղաքացու իրավունքների ու ազատությունների հանցավոր խախտումների դեմ պայքարի, հանրորեն վտանգավոր ոտնձգություններից նրանց օրինական շահերի պաշտպանության առավել խիստ, գործուն միջոց է: Սակայն այդ պաշտպանության արդյունավետությունը կախված է ոչ միայն Քրեական օրենսգրքում համապատասխան նորմերի սահմանման մակարդակից և որակից, այլև գործնականում դրանց հստակ, ճշգրիտ ու ամբողջական կիրառումից:

Մարդու և քաղաքացու սահմանադրական իրավունքների ու ազատությունների քրեաիրավական պաշտպանությունը իրականացվում է հետևյալ հիմնական ուղղություններով, որոնք սերտորեն փոխկապակցված են՝

1. մարդու անձնական կյանքին պետության միջամտության հիմքերի և շրջանակների հստակ սահմանում ու հասարակության շահերն էականորեն խախտող արարքների քրեականացում.
2. մարդու և քաղաքացու՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքները խախտող և ազատությունները

ոտնահարող ոտնձգությունների համար քրեական պատասխանատվության նախատեսում:

Միևնույն ժամանակ հասարակությունում և պետությունում մարդու և քաղաքացու՝ Սահմանադրությամբ ամրագրված իրավունքների ու ազատությունների ամուր հաստատման համար անհրաժեշտ է դրանց իրականացման հստակ կազմակերպահրավական կառուցակարգ՝ համապատասխան իրավական երաշխիքների ներառմամբ: Այդպիսի երաշխիքներից է նաև ՀՀ քր. օր-ի գլուխ 19-ով նախատեսված հանցագործությունների համար քրեական պատասխանատվությունը:

Կախված քրեաիրավական պաշտպանության անմիջական օբյեկտից՝ մարդու և քաղաքացու սահմանադրական իրավունքների ու ազատությունների դեմ ուղղված հանցագործություններն ընդունված է բաժանել երեք խմբի՝

1. **իրավահավասարության սկզբունքի և անձնական իրավունքների ու ազատությունների դեմ ուղղված.**
2. **սոցիալ-տնտեսական (աշխատանքային) իրավունքների և ազատությունների դեմ ուղղված.**
3. **քաղաքական իրավունքների և ազատությունների դեմ ուղղված:**

Քննարկվող հանցագործությունների երրորդ խմբում հիմնականում նախատեսված են, այսպես կոչված, ընտրական հանցագործությունները, այսինքն՝ հանցավոր այն արարքները, որոնք կապված են ընտրական տարբեր գործընթացների հետ, մասնավորապես՝ դրանց շարքը կազմող 14 հանցագործություններից 12-ը հենց նշված հանցավոր արարքներն են: Բացառություն են կազմում՝ 1) միավորումներ (հասարակական կամ

արհեստակցական միություններ) կազմելու կամ կուսակցություններ ստեղծելու իրավունքի իրականացմանը կամ դրանց գործունեությանը խոչընդոտելը (Քր. օր-ի 161-րդ հոդված) և 2) հավաքներ անցկացնելուն կամ դրանց մասնակցելուն խոչընդոտելը (Քր. օր-ի 163-րդ հոդված):

Ընտրական գործընթացների կարգավորմանն են վերաբերում ՀՀ Սահմանադրության 2-րդ, 4-րդ և 27-րդ հոդվածները, մասնավորապես՝ Սահմանադրության 2-րդ հոդվածի համաձայն. «Հայաստանի Հանրապետությունում իշխանությունը պատկանում է ժողովրդին: Ժողովուրդն իր իշխանությունն իրականացնում է ազատ ընտրությունների, հանրաքվեների, ինչպես նաև Սահմանադրությամբ նախատեսված պետական և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ու պաշտոնատար անձանց միջոցով»: Հիմնական օրենքի 4-րդ հոդվածը սահմանում է. «Հանրապետության նախագահի, Ազգային ժողովի, տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունները, ինչպես նաև հանրաքվեներն անցկացվում են ընդհանուր, հավասար, ուղղակի ընտրական իրավունքի հիման վրա՝ գաղտնի քվեարկությամբ»: Սահմանադրության 27-րդ հոդվածի համաձայն. «Հայաստանի Հանրապետության տասնութ տարին լրացած քաղաքացիներն ունեն ընտրելու, ինչպես նաև անմիջականորեն և կանքի ազատ արտահայտությամբ ընտրված իրենց ներկայացուցիչների միջոցով պետական կառավարմանը և տեղական ինքնակառավարմանը մասնակցելու իրավունք: Օրենքով կարող է սահմանվել ՀՀ քաղաքացիություն չունեցող անձանց՝ տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրություններին և տեղական հանրաքվեներին մասնակցելու իրավունքը: Ընտրել և ընտրվել չեն կարող դատարանի վճռով

անգործունակ ճանաչված, ինչպես նաև օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով ազատագրվածն դատապարտված և պատիժը կրող քաղաքացիները»:

Հայաստանի Հանրապետության օրենսդիր մարմնի ընտրությունների միջազգային իրավական կարգավորմանն է նվիրված «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» եվրոպական կոնվենցիայի թիվ 1 արձանագրության (20 մարտի 1952թ., Փարիզ) 3-րդ հոդվածը, որը վերնագրված է «Ազատ ընտրությունների իրավունք»: Նշված հոդվածի համաձայն. «Բարձր պայմանավորվող կողմերը պարտավորվում են անցկացնել ազատ ընտրություններ՝ ողջամիտ պարբերականությամբ, գաղտնի քվեարկությամբ, այնպիսի պայմաններում, որոնք ապահովեն ժողովրդի կամքի ազատ արտահայտումն օրենսդիր իշխանություն ընտրելիս»:

Ընտրությունների և հանրաքվեների նախապատրաստման, կազմակերպման և անցկացման հետ կապված հարցերը կարգավորվում են նաև «ՀՀ ընտրական օրենսգրքով», ինչպես նաև ՀՀ «Հանրաքվեի մասին» ու «Տեղական հանրաքվեի մասին» օրենքներով:

Այսպիսով, ՀՀ քր. օր-ով նախատեսված ընտրական հանցագործություններն են՝

- 1) ընտրական իրավունքի իրականացմանը, ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքներին կամ ընտրությանը մասնակցող անձանց լիազորությունների իրականացմանը խոչընդոտելը (149-րդ հոդված).
- 2) ընտրությունների կամ քվեարկության արդյունքները կեղծելը (150-րդ հոդված).

- 3) ընտրությունների անցկացման ընթացքում թեկնածուի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) վերաբերյալ զրպարտչական տեղեկություններ տարածելը (151-րդ հոդված).
- 4) ընտրողների ցուցակները կազմելու, դրանք քաղաքացիներին և կուսակցություններին տրամադրելու կամ հրապարակելու կարգը խախտելը (152-րդ հոդված).
- 5) մեկից ավելի անգամ կամ այլ անձի փոխարեն քվեարկելը (153-րդ հոդված).
- 6) քվեարկության գաղտնիությունը խախտելը (154-րդ հոդված).
- 7) կեղծ ընտրական քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ պատրաստելը կամ ակնհայտ կեղծ ընտրական քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ հանձնելը կամ իրացնելը (154¹-րդ հոդված).
- 8) ընտրողի կամքի ազատ իրականացմանը խոչընդոտելը (154²-րդ հոդված).
- 9) ընտրական հանձնաժողովի կնիքը չվերադարձնելը, կնիքի պահպանման սահմանված կարգը խախտելը (154³-րդ հոդված).
- 10) զենքով տեղամասային կենտրոն մուտք գործելը (154⁴-րդ հոդված).
- 11) վստահված անձին, ընտրական հանձնաժողովի անդամին, դիտորդին կամ զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչին ընտրական փաստաթղթերին ծանոթա-

նալուճ խոչընդոտելը, ընտրական հանձնաժողովի արձանագրությունների պատճեններ չտալը (154⁵-րդ հոդված)։

- 12) ընտրական հանձնաժողովի նախագահի լիազորությունները չկատարելը կամ ոչ պատշաճ կատարելը (154⁶-րդ հոդված)։

Նշված բոլոր հանցագործությունների **անմիջական օբյեկտը** ընտրությունների կամ հանրաքվեի անցկացման կամ քվեարկության օրենքով սահմանված կարգի ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են։

II. ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇԱՐԺԸՆԹԱՅԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆՈՒՄ 2004-2012թթ.

ՀՀ իրավակիրառական պրակտիկայի վերջին տարիների ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ ընտրական հանցագործությունների մակարդակն առավել մտահոգիչ է հատկապես ՀՀ Ազգային ժողովի և նախագահի ընտրությունների տարիներին։ Հավանաբար տվյալ հանգամանքը պայմանավորված է նշված տարիներին քաղաքական (ընտրական) գործընթացների առավել աշխուժացմամբ և այդ գործընթացներին հանցավոր տարրերի մասնակցության ակտիվացմամբ։

Այսպես, 2004-2012թթ. գրանցված վիճակագրական ցուցանիշները վկայում են, որ քննարկվող հանցագործություններն առավել հաճախ կատարվել են 2007 և 2008 թվականներին

(տե՛ս աղյուսակ 1-ը): Մյուս տարիներին գրանցված ընտրական հանցագործությունները, որպես կանոն, կապված են կա՛ն տեղական ինքնակառավարման մարմինների ընտրությունների, կա՛ն հետընտրական ժամանակահատվածում նախորդած ընտրությունների ընթացքում կատարված հանցավոր արարքների բացահայտման և քրեական հետապնդման հարուցման հետ:

Աղյուսակ 1

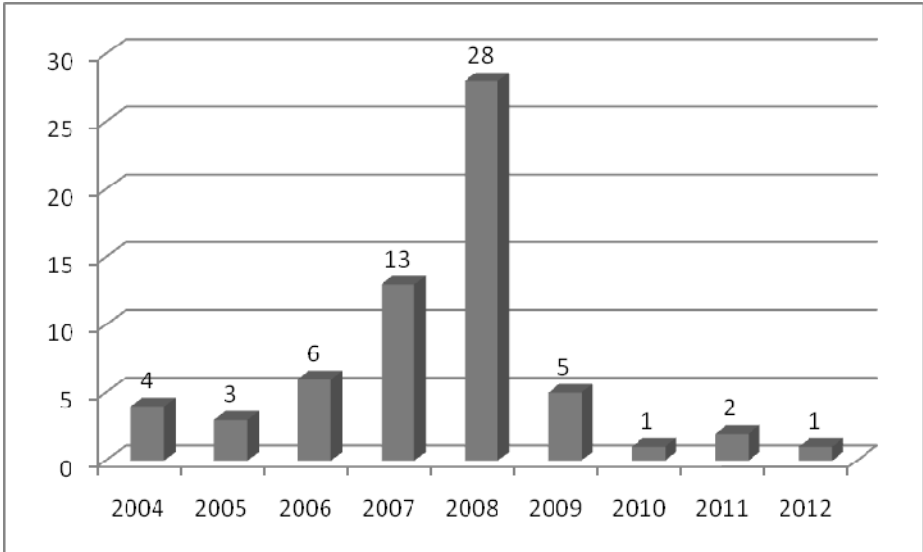
ՀՀ-ում 2004–2012թթ. գրանցված ընտրական հանցագործությունների շարժընթացը

2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	Ընդամենը
4	3	6	13	28	5	1	2	1	63

Աղյուսակից հետևում է, որ նշված ժամանակահատվածում կատարված ընտրական հանցագործությունների մոտ կեսը (44,4%) բաժին է ընկնում 2008 թվականին, երբ Հայաստանում անցկացվել են նախագահական ընտրություններ: Դրան նախորդում է 2007 թվականը (20,6%), երբ երկրում տեղի են ունեցել օրենսդիր մարմնի ընտրությունները:¹ Ասվածն առավել պատկերավոր արտացոլվում է ստորև ներկայացվող գրաֆիկական պատկերում (տե՛ս նկար 1-ը):

¹ Ինչ վերաբերում է 2012թ., ապա պետք է նշել, որ նկատի են ունեցել միմեջև տվյալ տարվա մարտ ամիսը հաշվառված հանցագործությունները:

ՀՀ-ում 2004-2012թթ. գրանցված ընտրական հանցագործությունների շարժընթացը

Որոշակի հետաքրքրություն են ներկայացնում նաև 2004-2012թթ. ՀՀ-ում գրանցված ընտրական հանցագործությունների կառուցվածքի վերաբերյալ վիճակագրական տվյալները (տե՛ս աղյուսակ 2-ը):

Ընտրական հանցագործությունների կառուցվածքն ըստ ՀՀ քր. օր-ի հոդվածների

Հոդված 149	Հոդված 150	Հոդված 152	Հոդված 153	Հոդված 154 ²	Ընդամենը
22	26	1	11	3	63

Տվյալ աղյուսակից հետևում է, որ քննարկվող ժամանակահատվածում հանրապետությունում կատարվել են 33 քր. օր-ի՝ ընտրական հանցագործությունների համար պատասխանատվություն սահմանող տասներկու հոդվածներից միայն հինգով նախատեսված հանցագործություններ, մասնավորապես՝ խոսքը՝ 1) ընտրական իրավունքի իրականացմանը, ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքներին կամ ընտրությանը մասնակցող անձանց լիազորությունների իրականացմանը խոչընդոտելու (149-րդ հոդված), 2) ընտրությունների կամ քվեարկության արդյունքները կեղծելու (150-րդ հոդված), 3) ընտրողների ցուցակները կազմելու, դրանք քաղաքացիներին և կուսակցություններին տրամադրելու կամ հրապարակելու կարգը խախտելու (152-րդ հոդված), 4) մեկից ավելի անգամ կամ այլ անձի փոխարեն քվեարկելու (153-րդ հոդված) և 5) ընտրողի կամքի ազատ իրականացմանը խոչընդոտելու (154²-րդ հոդված) համար պատասխանատվություն նախատեսող հոդվածների մասին է:

Բացի այդ, քննարկվող հանցագործությունների գերակշռող մեծամասնությունը (76,2%) բաժին է ընկնում Քր. օր-ի 149-րդ և 150-րդ հոդվածներով նախատեսված հանցագործություններին: Դրանց հաջորդում են Քր. օր-ի 153-րդ (17,5%), 154.2-րդ (4,7%) և 152-րդ (1,6%) հոդվածներով նախատեսված հանցագործությունները: Ընդ որում, Քր. օր-ի 154²-րդ հոդվածով նախատեսված բոլոր 3 հանցագործություններն էլ հանդիսացել են տվյալ հոդվածի 2-րդ մասով սահմանված հանցավոր արարքներ: Այսինքն՝ թեկնածուներից որևէ մեկի օգտին կողմ կամ դեմ քվեարկելու, ընտրություններին մասնակցելու կամ ընտրություններին մասնակցելուց հրաժարվելու համար թեկնածուներից անձամբ

կան միջնորդի միջոցով կաշառք ստանալու ոչ մի դեպք նշված ժամանակահատվածում պաշտոնապես չի արձանագրվել:

Միևնույն ժամանակ, ըստ հողվածի մասերի (կետերի) 33 քր. օր-ի 149-րդ հոդվածով (ընտրական իրավունքի իրականացմանը, ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքներին կամ ընտրությանը մասնակցող անձանց լիազորությունների իրականացմանը խոչընդոտելը) նախատեսված հանցագործությունների դեպքերի բաշխման կապակցությամբ առկա է հետևյալ պատկերը: Տվյալ հոդվածով պատասխանատվություն առաջացնող հանցագործությունների 40,9%-ը կազմում են հողվածի 2-րդ մասի 3-րդ կետով (զուգորդված բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով), 27,3%-ը՝ հողվածի 2-րդ մասի 5-րդ կետով (մի խումբ անձանց կողմից), 22,7%-ը՝ հողվածի 1-ին մասով և 9,1%-ը՝ հողվածի 2-րդ մասի 4-րդ կետով (պաշտոնեական դիրքն օգտագործելով) նախատեսված հանցավոր արարքները (տե՛ս աղյուսակ 3-ը):

Աղյուսակ 3

33 քր. օր-ի 149-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության դեպքերի բաշխվածությունն ըստ հողվածի մասերի, կետերի

Ընդամենը	Մաս 1	Մաս 2, կետ 3	Մաս 2, կետ 4	Մաս 2, կետ 5
22	5	9	2	6

Որոշակի հետաքրքրություն են ներկայացնում նաև քննարկվող հանցագործությունների՝ ըստ 33 վարչական շրջանների բաշխվածության վերաբերյալ տվյալները: Այս առումով պետք է նշել, որ ընտրական հանցագործությունների առավել բարձր

ակտիվությամբ աչքի են ընկնում Երևանը (23,8%), ինչպես նաև Վարդենիսը (9,5%), Գյումրին և Մարտունին (6,3-ական%), Զարենցավանը, Իջևանը, Գավառը (4,8-ական%) և Վայքը, Դիլիջանը, Արմավիրն ու Հրազդանը (3,2-ական%):

Դժվար չէ նկատել, որ ընտրական հանցագործությունների առավել մեծ մասնաբաժինը բնութագրական է մայրաքաղաքին: Երևան քաղաքում գրանցված ընտրական հանցագործությունների բաշխվածությունը, ըստ վարչական շրջանների, արտացոլված է ստորև ներկայացվող աղյուսակում (տե՛ս աղյուսակ 4-ը):

Աղյուսակ 4

**Երևան քաղաքում գրանցված ընտրական
հանցագործությունների
բաշխվածությունը՝
ըստ վարչական շրջանների**

Շենգավիթ	Մաշտոց	Արաբկիր	Էրեբունի	Մալաթիա	Կենտրոն	Ընդամենը ընդամենը	Ընդամենը ՀՀ-ում
2	2	1	2	7	1	15	63

Աղյուսակից հետևում է, որ քննարկվող ժամանակահատվածում ընտրական հանցագործություններ են գրանցվել Երևանի վարչական շրջաններից միայն վեցում: Ընդ որում, Մալաթիայում արձանագրվել է Երևան քաղաքում կատարվածների մոտ կեսը (46,7%) և ընդհանուր առմամբ հանրապետությունում կատարվածների 11,1%-ը: Նվազագույն ցուցանիշները գրանցվել են Արաբկիր և Կենտրոն համայնքներում (Երևանում գրանցված-

ների 6,7-ական%-ը և հանրապետությունում գրանցվածների 1,6-ական%-ը):

ՀՀ-ում 2004-2012թթ. կատարված ընտրական հանցագործությունների շարժընթացի բնութագրման առումով կարևորվում են նաև համապատասխան քրեական գործերի քննության ընթացքի մասին տեղեկությունները, որոնք պատկերավոր արտացոլված են ստորև ներկայացվող աղյուսակում (տե՛ս աղյուսակ 5-ը):

Աղյուսակ 5

Տեղեկություններ ընտրական հանցագործությունների վերաբերյալ քրեական գործերի քննության ընթացքի մասին

Ուղարկվել է դատարան (1 դեպք վերաորակվել է Քր. օր-ի 153-րդ հոդվածից 150-րդի)	45
Ազատվել է քրեական պատասխանատվությունից գործուն գղջալու հիմքով	5
Հանցանք կատարած անձը չի հայտնաբերվել	7
Ազատվել է քրեական պատասխանատվությունից իրադրության փոփոխման հիմքով	1
Կարճվել է հանցակազմի բացակայությամբ	3
Գործի քննությունն ընթացքի մեջ է	2

Աղյուսակից հետևում է, որ հարուցված քրեական գործերի գերակշռող մեծամասնությունը (71,4%) մեղադրական եզրակացությամբ ուղարկվել է դատարան: Միևնույն ժամանակ հետաքրքրարժան է, որ մի շարք դեպքերում հանցանք կատարած անձինք ազատվել են քրեական պատասխանատվությունից,

մասնավորապես՝ հարուցված քրեական գործերի 7,9% դեպքերում հանցանք կատարած անձն ազատվել է քրեական պատասխանատվությունից գործուն գղջալու և 1,6% դեպքերում՝ իրադրության փոփոխության հետևանքով:

Որոշակի մտահոգության տեղիք են տալիս տեղեկություններն այն մասին, որ գրանցված ընտրական հանցագործությունների 11,1% դեպքերում հանցանք կատարած անձինք չեն հայտնաբերվել:

III. ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՔՐԵԱԻՐԱՎԱԿԱՆ ԲՆՈՒԹԱԳԻՐԸ

1. Ընտրական իրավունքի իրականացմանը, ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքներին կամ ընտրությանը մասնակցող անձանց լիազորությունների իրականացմանը խոչընդոտելը (Քր. օր-ի 149-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 149-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում քաղաքացու ընտրական կամ հանրաքվեի իրավունքի ազատ իրականացումը կամ ընտրական կամ հանրաքվեի հանձնաժողովի աշխատանքները խոչընդոտելու, ինչպես նաև ընտրական կամ հանրաքվեի հանձնաժողովի կամ նախաձեռնող խմբի անդամի, թեկնածուի կամ նրա վստահված անձի, դիտորդի, զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) լիազորած անձի լիազորությունների իրականացումը խոչընդոտելու համար:

Այս իմաստով պետք է նշել, որ ընտրությունների և հանրաքվեների նախապատրաստման, կազմակերպման և անցկացման հետ կապված հարցերը կարգավորվում են «ՀՀ ընտրական

օրենսգրքով», ինչպես նաև ՀՀ «Հանրաքվեի մասին» և «Տեղական հանրաքվեի մասին» օրենքներով:

Քննարկվող հանցագործության **օբյեկտը** Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիների ընտրական կամ հանրաքվեի իրավունքի և ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքների ու ընտրությանը մասնակցող անձանց լիազորությունների ազատ իրականացման ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

Տվյալ հանցագործության **օբյեկտիվ կողմը** երկընտրելի է և բնութագրվում է հետևյալ արարքներից որևէ մեկի կամ մի քանիսի կատարմամբ՝

- 1) քաղաքացու ընտրական կամ հանրաքվեի իրավունքի ազատ իրականացումը խոչընդոտելով.
- 2) ընտրական կամ հանրաքվեի հանձնաժողովի աշխատանքները խոչընդոտելով.
- 3) ընտրական կամ հանրաքվեի հանձնաժողովի անդամի լիազորությունների իրականացումը խոչընդոտելով.
- 4) նախաձեռնող խմբի անդամի, թեկնածուի կամ նրա վստահված անձի, դիտորդի, զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) լիազորած անձի լիազորությունների իրականացումը խոչընդոտելով:

խոչընդոտելը նշված բոլոր դեպքերում նշանակում է ցանկացած եղանակով որոշակի արգելքներ, խոչընդոտներ ստեղծելը: Իսկ տվյալ արարքի կատարման կոնկրետ դրսևորումը բացահայտելու համար յուրաքանչյուր դեպքում անհրաժեշտ է մանրամասնորեն վերլուծել ընտրությունների կամ հանրաքվեի

նախապատրաստման, կազմակերպման և անցկացման կանոնները կարգորոշող համապատասխան նորմատիվ փաստաթղթերը:

ՀՀ քր. օր-ի 149-րդ հոդվածով նախատեսված **հանցակազմը ձևական է**. հանցագործությունն ավարտված է համարվում քաղաքացու ընտրական կամ հանրաքվեի իրավունքի ազատ իրականացումը կամ ընտրական կամ հանրաքվեի հանձնաժողովի աշխատանքները, ինչպես նաև ընտրական կամ հանրաքվեի հանձնաժողովի կամ նախաձեռնող խմբի անդամի, թեկնածուի կամ նրա վստահված անձի, դիտորդի, զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) լիազորած անձի լիազորությունների իրականացումը ցանկացած եղանակով **խոչընդոտելու պահից**:

Քննարկվող հանցագործության **սուբյեկտիվ կողմը** բնութագրվում է միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ հանցավորը տվյալ դեպքում պետք է գիտակցաբար խոչընդոտի քաղաքացու ընտրական կամ հանրաքվեի իրավունքի ազատ իրականացումը կամ ընտրական կամ հանրաքվեի հանձնաժողովի աշխատանքները, ինչպես նաև ընտրական կամ հանրաքվեի հանձնաժողովի կամ նախաձեռնող խմբի անդամի, թեկնածուի կամ նրա վստահված անձի, դիտորդի, զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) լիազորած անձի լիազորությունների իրականացումը:

Այս հանցագործության **սուբյեկտն** ընդհանուր է՝ 16 տարին լրացած յուրաքանչյուր մեղսունակ ֆիզիկական անձ:

Ընտրական իրավունքի իրականացումը, ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքները կամ ընտրությանը մասնակցող

անձանց լիազորությունների իրականացումը խոչընդոտելու առավել վտանգավոր տեսակները նախատեսված են Քր. օր-ի 149-րդ հոդվածի **երկրորդ մասով**, մասնավորապես՝ առավել խիստ պատասխանատվություն են առաջացնում նույն հոդվածի առաջին մասով նախատեսված արարքները՝

- 1) կատարվել են գույքին վնաս պատճառելու սպառնալիքով.
- 2) կատարվել են նյութապես շահագրգռելով.
- 3) կատարվել են բռնություն գործադրելով կամ դա գործադրելու սպառնալիքով.
- 4) կատարվել են պաշտոնական դիրքն օգտագործելով.
- 5) կատարվել են մի խումբ անձանց կողմից.
- 6) զուգորդվել են անձին ազատությունից զրկելով:

Գույքին վնաս պատճառելու սպառնալիքն ընտրողի, ընտրական կամ հանրաքվեի հանձնաժողովի կամ նախաձեռնող խմբի անդամի, թեկնածուի կամ նրա վստահված անձի, դիտորդի, զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) լիազորած անձի հոգեկանի վրա որոշակի ճնշման գործադրումն է՝ քաղաքացու ընտրական կամ հանրաքվեի իրավունքը, ինչպես նաև նշված անձանց լիազորությունների իրականացումը խոչընդոտելու նպատակով: Ընդ որում, նշված սպառնալիքը պետք է իրական լինի: Այսինքն՝ անհրաժեշտ է այդ սպառնալիքն իրականացնելու իրական վտանգի առկայությունը:

Նյութապես շահագրգռելը («ընտրակաշառք տալը») ընտրողին, ընտրական կամ հանրաքվեի հանձնաժողովի կամ նախաձեռնող խմբի անդամին, թեկնածուին կամ նրա վստահված անձին, դիտորդին, զանգվածային լրատվության միջոցի ներկա-

յացուցչին, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) լիազորած անձին դրամական կամ այլ նյութական վարձատրություն կամ վարձատրելու խոստում տալն է՝ ընտրական իրավունքի իրականացումը, ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքները կամ ընտրությանը մասնակցող անձանց լիազորությունների իրականացումը խոչընդոտելու նպատակով: Օրինակ՝ նյութապես շահագրգռելով՝ քաղաքացուց պահանջում են չներկայանալ քվեարկության կամ քվեարկել իրենց մատնանշած թեկնածուի օգտին կամ հրաժարվել որպես տվյալ թեկնածուի վստահված անձ գրանցվելուց և այլն:

Բռնություն գործադրելու կամ դա գործադրելու սպառնալիքի կապակցությամբ անհրաժեշտ է նշել, որ Քր. օր-ի 149-րդ հոդվածի երկրորդ մասի երկրորդ կետն ընդգրկում է միայն ծեծը, խոշտանգումը, առողջությանը թեթև կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելը, ազատությունից ապօրինի զրկելը և սպանության կամ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու սպառնալիքը: Մնացած դեպքերում արարքը պետք է որակվի համապատասխան հանցագործությունների համակցությամբ:

Ընտրական իրավունքի իրականացումը, ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքները կամ ընտրությանը մասնակցող անձանց լիազորությունների իրականացումը խոչընդոտելու համար ***պաշտոնեական դիրքն օգտագործելը*** կարող է արտահայտվել, օրինակ, անօրինական պարզևատրումների, վարձահատուցումների, հավելավճարների տրամադրման մեջ և այլն: Քննարկվող հանցագործության տվյալ տեսակի սուբյեկտ կարող են հանդիսանալ միայն պաշտոնատար անձինք: Իբրև այդպիսիք հասկացվում են՝

- 1) մշտապես, ժամանակավորապես կամ առանձին լիազորությամբ իշխանության ներկայացուցչի գործառույթներ իրականացնող անձինք.
- 2) պետական մարմիններում, տեղական ինքնակառավարման մարմիններում, դրանց կազմակերպություններում, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերում, Հայաստանի Հանրապետության այլ զորքերում և զինվորական միավորումներում մշտապես, ժամանակավորապես կամ առանձին լիազորությամբ կազմակերպական-տնօրինչական, վարչատնտեսական գործառույթներ իրականացնող անձինք:

Հանցանքը **մի խումբ անձանց կողմից** կատարելու հասկացությունը սահմանված է Քր. օր-ի 41-րդ հոդվածի առաջին և երկրորդ մասերով: Քր. օր-ի 149-րդ հոդվածի երկրորդ մասի հինգերորդ կետի իմաստով ենթադրվում է արարքի կատարումը հանցավոր խմբի կողմից ինչպես նախնական համաձայնությամբ, այնպես էլ առանց նախնական համաձայնության:

Անձին **ազատությունից զրկելու** հասկացությունը սահմանված է Քր. օր-ի 133-րդ հոդվածով: Այստեղ հարկ է նշել միայն, որ նման դեպքերում արարքը պետք է որակել համապատասխան հանցագործությունների համակցությամբ:

2. Ընտրությունների կամ քվեարկության արդյունքները կեղծելը (Քր. օր-ի 150-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 150-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում հանրաքվեի կամ ընտրությունների ընթացքում ձայներն ակնհայտ սխալ հաշվելու կամ ընտրությունների

արդյունքները, այդ թվում՝ արձանագրությունները, դրանց պատճենները, այլ ընտրական փաստաթղթերը և դրանց քաղվածքներն ակնհայտ սխալ տվյալներով հաստատելու, քվեատուփի հափշտակելու, համակարգչում ակնհայտ սխալ տվյալներ մուտքագրելու կամ մուտքագրված տվյալները փոփոխելու, ինչպես նաև որևէ այլ եղանակով ընտրությունների կամ քվեարկության արդյունքները կեղծելու կամ այդ նպատակով ընտրական փաստաթղթերը վերադաս ընտրական մարմիններին սահմանված ժամկետում չներկայացնելու համար:

Տվյալ հանցագործության **անմիջական օրյեկտն** ընտրությունների և հանրաքվեի անցկացումն ապահովող հասարակական հարաբերություններն են, որոնք ուղղված են պետական իշխանության և տեղական ինքնակառավարման մարմինների ձևավորմանը կամ ՀՀ քաղաքացիների կողմից անմիջականորեն ժողովրդի իշխանության իրականացմանը:

Հանցագործության **առարկան** ընտրությունների կամ հանրաքվեի արդյունքներ պարունակող փաստաթղթերն են (քվեաթերթիկները, ընտրողների գրանցման ցուցակները, քվեարկության ամփոփիչ և անճշտությունների վերաբերյալ արձանագրությունները), որոնց ձևն ու լրացման կարգը սահմանվում են օրենքով, ինչպես նաև քվեատուփն ու համապատասխան համակարգչային տեղեկատվությունը:

Քննարկվող հանցագործության **օրյեկտիվ կողմը** բնութագրվում է ընտրությունների կամ հանրաքվեի արդյունքները կեղծելով, որը կարող է դրսևորվել հետևյալ գործողություններով՝

- 1) ձայներն ակնհայտ սխալ հաշվելով.
- 2) ընտրությունների արդյունքները, այդ թվում՝ արձանագրությունները, դրանց պատճենները, այլ ընտրական փաստա-

թղթերը և դրանց քաղվածքներն ակնհայտ սխալ տվյալներով հաստատելով.

- 3) քվեատուփ հափշտակելով.
- 4) համակարգչում ակնհայտ սխալ տվյալներ մուտքագրելով կամ մուտքագրված տվյալները փոփոխելով.
- 5) որևէ այլ եղանակով ընտրությունների կամ քվեարկության արդյունքները կեղծելով.
- 6) ընտրությունների կամ քվեարկության արդյունքները կեղծելու նպատակով ընտրական փաստաթղթերը վերադաս ընտրական մարմիններին սահմանված ժամկետում չներկայացնելով:

Ձայներն **ակնհայտ սխալ հաշվելը** նշանակում է քվեարկության արդյունքների դիտավորյալ աղավաղում, որն առաջ է բերում «կողմ» կամ «դեմ» քվեարկած ձայների՝ իրականությանը չհամապատասխանող ավելացում կամ պակասեցում: Դա կարող է արտահայտվել, օրինակ, մեկ թեկնածուի օգտին քվեարկած քվեաթերթիկը մեկ ուրիշ թեկնածուի օգտին հաշվելով, անցանկալի քվեաթերթիկների վրա լրացուցիչ նշումներ կատարելով կամ դրանք թաքցնելով, անվավեր քվեաթերթիկներն այս կամ այն թեկնածուի օգտին հաշվելով և այլն:

Հանրաքվեի կամ ընտրությունների արդյունքներն **ակնհայտ սխալ հաստատելը** արտահայտվում է ընտրությունները կամ հանրաքվեն օրենքի խախտմամբ դիտավորությամբ կայացած կամ չկայացած, այս կամ այն թեկնածուին ընտրված կամ չընտրված հայտարարելով և այլն:

Քվեատուփ հափշտակելը կարող է որակվել Քր. օր-ի 150-րդ հոդվածով միայն այն դեպքում, եթե դա կատարվել է

հանրաքվեի կամ ընտրությունների արդյունքները կեղծելու նպատակով: Հակառակ պարագայում՝ համապատասխան հատկանիշների առկայությամբ արարքը կարող է որակվել Քր. օր-ի 149-րդ հոդվածով: Ուստի, կարծում ենք, որ տվյալ դեպքում ճիշտ կլիներ Քր. օր-ի 150-րդ հոդվածում հատուկ նշում կատարել քվեատուի հափշտակելու կոնկրետ նպատակի՝ ընտրությունների կամ քվեարկության արդյունքները կեղծելու վերաբերյալ:

Քննարկվող հոդվածի իմաստով **համակարգչում ակնհայտ սխալ տվյալներ մուտքագրել կամ մուտքագրված տվյալները փոփոխել** ասելով՝ պետք է հասկանալ այն դեպքերը, երբ նման գործողությունները կատարվում են ընտրությունների կամ քվեարկության արդյունքները կեղծելու, աղավաղելու, իրականությանը չհամապատասխանող տեսքով ներկայացնելու նպատակով: Հակառակ պարագայում՝ արարքը չի կարող որակվել Քր. օր-ի 150-րդ հոդվածով: Հետևաբար, քննարկվող հոդվածում, ինչպես և քվեատուի հափշտակելու դեպքում, նպատակահարմար է հատուկ նշում կատարել արարքի կոնկրետ նպատակի վերաբերյալ:

Ընտրությունների կամ քվեարկության արդյունքները կեղծելու **այլ եղանակներ** կարող են համարվել, օրինակ, քվեարկության արդյունքների վրա ազդելու նպատակով պահանջվածից ավելի տպագրված և այս կամ այն թեկնածուի օգտին նախապես քվեարկված քվեաթերթիկներ լցոնելը, անցանկալի թեկնածուի օգտին քվեարկված քվեաթերթիկները ոչնչացնելը և այլն:

Ընտրական փաստաթղթերը վերադաս ընտրական մարմիններին սահմանված ժամկետում չներկայացնելը քրեական պատասխանատվություն է առաջացնում, եթե դա կատար-

վել է **ընտրությունների կամ քվեարկության արդյունքները կեղծելու նպատակով:**

ՀՀ քր. օր-ի 150-րդ հոդվածով նախատեսված **հանցակազմը ձևական է.** հանցագործությունն ավարտված է համարվում հանրաքվեի կամ ընտրությունների արդյունքները որևէ եղանակով կեղծելու պահից: Նշված արդյունքները կեղծելու համար որոշակի պայմաններ ստեղծելը, միջոցներ ձեռնարկելը, ինչը հետագայում խափանվել է, որակվում է որպես հանրաքվեի կամ ընտրությունների արդյունքները կեղծելու նախապատրաստություն:

Սուբյեկտիվ կողմից քննարկվող հանցագործությունը բնութագրվում է միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ հանցավորը տվյալ դեպքում պետք է գիտակցաբար, ակնհայտորեն կեղծի հանրաքվեի կամ ընտրությունների արդյունքները:

Հանցագործության **սուբյեկտը** հատուկ է՝ տեղամասային, ընտրատարածքային կամ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի անդամ հանդիսացող յուրաքանչյուր անձ, ով այս կամ այն եղանակով կեղծել է հանրաքվեի կամ ընտրությունների արդյունքները: Այլ անձանց գործողությունները, ովքեր այս կամ այն կերպ աջակցել են հանրաքվեի կամ ընտրությունների արդյունքները կեղծելուն, կարող են որակվել որպես Քր. օր-ի 150-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործության օժանդակություն:

3. Ընտրությունների անցկացման ընթացքում թեկնածուի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) վերաբերյալ զրպարտչական տեղեկություններ տարածելը (Քր. օր-ի 151-րդ հոդված):

ՅՅ քր. օր-ի 151-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում ընտրողներին ապակողմնորոշելու նպատակով ընտրությունների անցկացման ընթացքում թեկնածուի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) վերաբերյալ զրպարտչական տեղեկություններ տարածելու համար:

Հանցագործության **հիմնական անմիջական օբյեկտն** ընտրությունների անցկացման ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են: **Լրացուցիչ անմիջական օբյեկտի** դերում հանդես են գալիս թեկնածուի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) որոշակի անդամների պատիվն ու արժանապատվությունը:

Օբյեկտիվ կողմից քննարկվող հանցագործությունը բնութագրվում է ընտրությունների անցկացման ընթացքում թեկնածուի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) վերաբերյալ զրպարտչական տեղեկություններ տարածելով:

Ձրպարտչական են համարվում այն տեղեկությունները, որոնք ակնհայտորեն սուտ են (չեն համապատասխանում իրականությանը) և նվաստացնում են թեկնածուի պատիվն ու արժանապատվությունը կամ արատավորում նրա կամ որոշակի կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) բարի համբավը: Այդ տեղեկությունները կարող են վերաբերվել թեկնածուի կամ կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) որևէ անդամի անձին, նրանց գործունեությանը և այլն:

Նման տեղեկություններ **տարածելը** որևէ եղանակով (բանավոր, գրավոր, տպագրական, բազմացնող սարքերի օգտագործման և այլն) այդ տեղեկությունները գոնե մեկ անձի հաղորդելն է:

ՀՀ քր. օր-ի 151-րդ հոդվածով նախատեսված **հանցակազմը ձևական է**. հանցագործությունն ավարտված է համարվում ընտրությունների անցկացման ընթացքում թեկնածուի, կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) վերաբերյալ զրպարտչական տեղեկություններ տարածելու պահից:

Սուբյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այդ մասին է վկայում նաև քննարկվող հոդվածով արարքի կատարման հատուկ **նպատակի** ընտրողների ապակողմնորոշման նախատեսումը:

Քննարկվող հանցագործության **սուբյեկտն** ընդհանուր է՝ 16 տարին լրացած յուրաքանչյուր մեղսունակ ֆիզիկական անձ:

Միևնույն ժամանակ ՀՀ քր. օր-ի 151-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործությունն անհրաժեշտ է տարբերել քաղաքացիաիրավական պատասխանատվություն առաջացնող զրպարտությունից: Խոսքն այն դեպքերի մասին է, երբ զրպարտչական տեղեկություններ են տարածվում թեկնածուի կամ կուսակցության (կուսակցությունների դաշինքի) որևէ անդամի վերաբերյալ: Սահմանազատման հիմնական չափանիշը անձի դիտավորության ուղղվածությունն է, մասնավորապես՝ եթե բացահայտվի, որ անձն ընդամենը ցանկացել է նվաստացնել կոնկրետ մարդու պատիվն ու արժանապատվությունը, արատավորել նրա բարի համբավը՝ նպատակ չունենալով ապակողմնորոշելու ընտրողներին, արարքը չի կարող որակվել Քր. օր-ի 151-րդ հոդվածով:

4. Ընտրողների ցուցակները կազմելու, դրանք քաղաքացիներին և կուսակցություններին տրամադրելու կամ հրապարակելու կարգը խախտելը (Քր. օր-ի 152-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 152-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում ընտրողների ցուցակները կազմելու համար պատասխանատու պաշտոնատար անձի կողմից ընտրողների ցուցակները քաղաքացիներին և կուսակցություններին տրամադրելու համար սահմանված կարգը խախտելու, դրանք չտրամադրելու կամ սահմանված կարգով դրանք չհրապարակելու համար:

Տվյալ հանցագործության **անմիջական օբյեկտը** քաղաքացիների ընտրական իրավունքի և պետական իշխանության ու տեղական ինքնակառավարման մարմինների ձևավորման՝ օրենքով սահմանված կարգի ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

Հանցագործության **առարկան** են կազմում ընտրողների ցուցակները, որոնցում ընդգրկվում են ընտրական իրավունք ունեցող ՀՀ բոլոր քաղաքացիները: Այդ ցուցակները մշտապես գործող փաստաթղթեր են, որոնք կազմվում են համայնքներում՝ ըստ ընտրական տեղամասերի: Ընտրողների ցուցակները վերանայվում են յուրաքանչյուր տարվա դեկտեմբեր և հունիս ամիսներին:

Այս հանցագործության **օբյեկտիվ կողմը** բնութագրվում է՝

- 1) ընտրողների ցուցակները քաղաքացիներին և կուսակցություններին տրամադրելու համար սահմանված կարգը խախտելով.
- 2) ընտրողների ցուցակները քաղաքացիներին և կուսակցություններին սահմանված կարգով չտրամադրելով.
- 3) ընտրողների ցուցակները սահմանված կարգով չհրապարակելով:

Ընտրողների ցուցակները կազմելու և վարելու կարգն ու պայմանները, դրանք կազմելու համար պատասխանատու անձանց շրջանակը նախատեսված են ՀՀ ընտրական օրենսգրքով:

Քննարկվող **հանցակազմը ձևական է**, հանցագործությունն ավարտված է համարվում վերը նշված գործողություններից որևէ մեկը կատարելու պահից, անկախ որևէ հետևանքից:

Սուբյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ հանցավորը տվյալ դեպքում պետք է գիտակցի ընտրողների ցուցակները կազմելու համար սահմանված կարգը խախտելով կեղծիքներ կատարելու հանգամանքը:

Այս հանցագործության **սուբյեկտը** հատուկ է՝ ընտրողների ցուցակներ կազմելու համար պատասխանատու պաշտոնատար անձը, մասնավորապես՝ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 7-րդ հոդվածի համաձայն՝ ընտրողների ցուցակը կազմում է բնակչության պետական ռեգիստրը վարող ՀՀ կառավարության լիազորած պետական կառավարման մարմինը (համապատասխան պաշտոնատար անձը): Լիազոր մարմինը պատասխանատու է ՀՀ ընտրողների ցուցակը նշված օրենքի պահանջներին համապատասխան վարելու և կազմելու համար: Օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով ընտրողների ցուցակներ կազմում են նաև քրեակատարողական հիմնարկների, ձերբակալվածներին պահելու վայրերի ղեկավարները և զինվորական մասերի հրամանատարները:

Ընտրողների ցուցակները կազմում և վարում են համայնքների ղեկավարները՝ իրենց պատվիրակված լիազորությունների ուժով: Կենտրոնական և ընտրատարածքային ընտրական հանձնաժողովները ԿԸՀ-ի սահմանած կարգով վերահսկողությամբ

յուն են իրականացնում ընտրողների ցուցակները կազմելու և վարելու նկատմամբ:

Քննարկվող հոդվածի **երկրորդ մասն** առավել խիստ պատասխանատվություն է սահմանում ընտրողների ցուցակները կազմելու համար պատասխանատու պաշտոնատար անձի կողմից ընտրողների ցուցակները կազմելու համար սահմանված կարգը խախտելով կեղծիքներ կատարելու համար: Ընտրացուցակներում **կեղծիքներ կատարելը** դրսևորվում է՝ գիտակցաբար դրանցում իրականությանը չհամապատասխանող (կեղծ) տվյալներ մուտքագրելով, այդ ցուցակների իրական պատկերն այլ կերպ աղավաղելով: Օրինակ՝ երբ ընտրական իրավունք ունեցող միևնույն քաղաքացին ընդգրկվում է միաժամանակ ընտրողների երկու կամ ավելի ցուցակներում, կամ երբ այդ ցուցակներում գիտակցաբար ընդգրկվում են մահացած կամ տվյալ համայնքում չգրանցված քաղաքացիներ և այլն: Ընդ որում, համապատասխան պաշտոնատար անձի կողմից իր պաշտոնեական լիազորությունները չարաշահելը, որը դրսևորվում է միայն ընտրողների ցուցակները կազմելու համար սահմանված կարգը խախտելով կեղծիքներ կատարելու միջոցով, ընդհանուր և հատուկ նորմերի մրցակցության ուժով որակվում է միայն Քր. օր-ի 152-րդ հոդվածով:

5. Մեկից ավելի անգամ կամ այլ անձի փոխարեն քվեարկելը (Քր. օր-ի 153-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 153-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում կեղծ տվյալներ հայտնելու, կեղծ փաստաթուղթ

ներկայացնելու կամ որևէ այլ եղանակով մեկից ավելի անգամ կամ այլ անձի փոխարեն քվեարկելու համար:

Քննարկվող հանցագործության **անմիջական օրյեկտը** քվեարկության՝ օրենքով սահմանված կարգի ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

Օրյեկտիվ կողմից այն բնութագրվում է հանրաքվեի կամ ընտրությունների անցկացման ընթացքում մեկից ավելի անգամ կամ այլ անձի փոխարեն քվեարկելով: Քր. օր-ի 153-րդ հոդվածը նախատեսում է տվյալ հանցագործության հետևյալ եղանակները՝

- 1) կեղծ տվյալներ հայտնելը.
- 2) կեղծ փաստաթուղթ ներկայացնելը.
- 3) որևէ այլ եղանակ:

Կեղծ տվյալներ հայտնելը համարվում է տվյալ հանցագործության եղանակ, երբ հանցավորն իրականությանը չհամապատասխանող, աղճատված տեղեկություններ հաղորդելով, մոլորության մեջ է գցում համապատասխան պատասխանատու անձին (օրինակ՝ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի ներկայացուցչին)՝ ընտրողների ցուցակում գրանցվելու և քվեարկությանը մասնակցելու նպատակով: Օրինակ՝ երբ արդեն իսկ քվեարկած անձը կրկին ներկայանում է քվեարկության և մեկ ուրիշին վերաբերող տվյալներ հաղորդելով՝ իր անձնագրով կրկին գրանցվում ու մասնակցում է քվեարկությանը:

Կեղծ փաստաթուղթ ներկայացնելը ևս քննարկվող հանցագործության եղանակ է, եթե դա կատարվում է ընտրողների ցուցակում ապօրինի գրանցվելու և քվեարկությանը մասնակցելու համար: Օրինակ՝ երբ անձը հաստատող կեղծ փաստա-

թուղթ ներկայացնելով՝ հանցավորը հանդես է գալիս տվյալ տեղանասային ընտրատարածքում ընտրելու իրավունք ունեցող մեկ ուրիշ անձի անվան տակ:

Մեկից ավելի անգամ կամ այլ անձի փոխարեն քվեարկելու **այլ եղանակներ** ասելով՝ հասկացվում է կեղծ տվյալի հայտնում կամ կեղծ փաստաթղթի ներկայացում չհանդիսացող ցանկացած այլ եղանակ: Օրինակ՝ մեկից ավելի անգամ կամ այլ անձի փոխարեն քվեարկելու համար ընտրական հանձնաժողովի անդամի միջոցով քվեաթերթիկ ստանալը:

Ընդ որում, որպես կանոն, մեկից ավելի անգամ կամ այլ անձի փոխարեն քվեարկելը տեղի է ունենում համապատասխան պատասխանատու անձանց աջակցությամբ: Վերջիններիս գործողությունները համապատասխան հատկանիշների առկայության դեպքում պետք է որակվեն որպես քննարկվող հանցագործության օժանդակություն: Եթե օժանդակությունը դրսևորվում է՝ պաշտոնատար անձի կողմից իր պաշտոնեական լիազորությունները չարաշահելով, վերջինիս արարքը լրացուցիչ պետք է որակվի Քր. օր-ի 308-րդ հոդվածով:

ՀՀ քր. օր-ի 153-րդ հոդվածով նախատեսված **հանցակազմը ձևական է**. հանցագործությունն ավարտված է համարվում մեկից ավելի (առնվազն երկրորդ) անգամ կամ այլ անձի փոխարեն քվեարկելու պահից:

Սուբյեկտիվ կողմից տվյալ հանցագործությունը բնութագրվում է միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ հանցավորը պետք է գիտակցի մեկից ավելի անգամ կամ այլ անձի փոխարեն քվեարկելու հանգամանքը:

Քննարկվող հանցագործության **սուբյեկտն** ընդհանուր է՝ 16 տարին լրացած յուրաքանչյուր մեղսունակ ֆիզիկական անձ,

ով մեկից ավելի անգամ կամ այլ անձի փոխարեն մասնակցել է քվեարկության:

6. Քվեարկության գաղտնիությունը խախտելը (Քր. օր-ի 154-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 154-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում քվեարկության գաղտնիությունը խախտելու նպատակով ընտրողին քվեարկության արդյունքը հայտնելուն հարկադրելու, քվեարկության արդյունքը բացահայտելու նպատակով քվեարկած քվեաթերթիկը ստուգելու, քվեարկության խցիկ (սենյակ) մուտք գործելու, ինչպես նաև քվեարկության գաղտնիությունն այլ կերպ խախտելու համար:

ՀՀ ընտրական օրենսգրքի 5-րդ հոդվածը սահմանում է. «Քվեարկությունը գաղտնի է: Ընտրողի համար քվեարկության գաղտնիությունը ոչ միայն իրավունք է, այլև պարտականություն: Քվեարկողի կամքի ազատ արտահայտման նկատմամբ վերահսկողությունն արգելվում է»: Նույն օրենսգրքի 65-րդ հոդվածի երրորդ մասի համաձայն՝ ընտրողը քվեաթերթիկը լրացնում է գաղտնի՝ քվեարկության խցիկում: Արգելվում է որևէ ձևով տեղեկանալ, թե ընտրողն ինչպես է քվեարկում: Համանման դրույթներ է պարունակում նաև ՀՀ «Հանրաքվեի մասին օրենքի» 2-րդ հոդվածը, որի համաձայն՝ հանրաքվեն անցկացվում է ընդհանուր, հավասար, ուղղակի ընտրական իրավունքի հիման վրա՝ գաղտնի քվեարկությամբ, իսկ քաղաքացիների կամքի արտահայտման նկատմամբ հսկողությունն արգելվում է:

Տվյալ հանցագործության **անմիջական օրյեկտը** հանրաքվեի կամ ընտրությունների անցկացման ընթացքում քվեարկու-

յան գաղտնիության ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

Օբյեկտիվ կողմից այն բնութագրվում է քվեարկության գաղտնիությունը խախտելուն ուղղված գործողություններով, որոնք դրսևորվում են՝

- 1) ընտրողին քվեարկության արդյունքը հայտնելուն հարկադրելով.
- 2) քվեարկած քվեաթերթիկը ստուգելով.
- 3) քվեարկության խցիկ (սենյակ) մուտք գործելով.
- 4) քվեարկության գաղտնիությունն այլ կերպ խախտելով (օրինակ՝ քվեարկության խցիկում տեսաձայնագրման սարքավորումներ տեղադրելով և այլն):

Ընդհանուր առմամբ, քվեարկության **գաղտնիության խախտումը** նշանակում է այնպիսի իրադրության ստեղծում, երբ որևէ այլ անձ հնարավորություն է ունենում հսկողություն իրականացնել քաղաքացիների կամքի ազատ արտահայտման նկատմամբ: Օրինակ՝ քվեարկության խցիկների բացակայությունը և այլն:

Ընտրողին քվեարկության արդյունքը հայտնելուն **հարկադրելը** կարող է դրսևորվել անձի կամ նրա մերձավորի նկատմամբ բռնություն գործադրելով կամ այն գործադրելու սպառնալիքով, ընտրողի նյութական կամ այլ կախվածությունն օգտագործելով, նրան տարբեր խոստումներ տալով կամ նյութապես շահագրգռելով և այլն: Ցանկացած դեպքում, երբ ընտրողին քվեարկության արդյունքը հայտնելուն հարկադրելը պարունակում է խոշտանգման, առողջությանը ծանր կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելու հատկանիշներ, արարքը պետք է որակ-

վի համապատասխան հանցագործությունների համակցությամբ: Օրինակ՝ երբ հարկադրելը դրսևորվում է ընտրողին խոշտանգելով, արարքը պետք է որակվի Քր. օր-ի 119-րդ և 154-րդ հոդվածներով:

Քննարկվող **հանցակազմը ձևական է.** հանցագործությունն ավարտված է համարվում քվեարկության գաղտնիությունը որևէ եղանակով խախտելու պահից:

Սուբյեկտիվ կողմից նշված հանցագործությունը բնութագրվում է միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ հանցավորը տվյալ դեպքում պետք է գիտակցի քվեարկության գաղտնիությունը խախտելու հանգամանքը: Ընդ որում, քննարկվող հանցակազմն առկա է համարվում միայն այն դեպքերում, երբ համապատասխան գործողությունները կատարվում են հենց քվեարկության գաղտնիությունը խախտելու, քվեարկության արդյունքը բացահայտելու նպատակով:

Քննարկվող հանցագործության **սուբյեկտն** ընդհանուր է՝ 16 տարին լրացած յուրաքանչյուր մեղսունակ ֆիզիկական անձ:

7. Կեղծ ընտրական քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ պատրաստելը կամ ակնհայտ կեղծ ընտրական քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ հանձնելը կամ իրացնելը (Քր. օր-ի 154¹-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 154¹-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում անձնական դրդումներով կամ խմբային շահերից ելնելով՝ կեղծ ընտրական քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ պատրաստելու կամ ակնհայտ կեղծ քվեաթերթիկներ

կամ քվեարկության ծրարներ հանձնելու կամ այլ եղանակով դրանք իրացնելու համար:

Քննարկվող հանցագործության **անմիջական օրյեկտը** ընտրությունների անցկացման, քվեարկության՝ օրենքով սահմանված կարգի ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

Օրյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է՝

- 1) կեղծ ընտրական քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ պատրաստելով.
- 2) ակնհայտ կեղծ քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ հանձնելով.
- 3) որևէ այլ եղանակով կեղծ քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ իրացնելով:

Կեղծ ընտրական քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ պատրաստել ասելով՝ պետք է հասկանալ դրանց լրիվ կամ մասնակի կեղծումը: Ընդ որում, քննարկվող հողվածի իմաստով պատրաստել է համարվում ոչ միայն ընտրական քվեաթերթիկի կամ քվեարկության ծրարի որևէ ռեկվիզիտ փոխելը, այլև նախատեսվածից ավել ընտրական քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ թողարկելը: Օրինակ՝ երբ տպարանի աշխատակիցը տպագրում է նախատեսված թվից ավելի քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ, հետագայում դրանք իրացնելու նպատակով:

Կեղծ քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ հանձնելը նշանակում է մեկ ուրիշին դրանք փոխանցել, տրամադրել:

Կեղծ քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ **իրացնելու այլ եղանակ** ասելով՝ տվյալ դեպքում հասկացվում է, հանձնելուց բացի, ցանկացած այլ ձևով դրանք շրջանառության մեջ դնելը: Օրինակ՝ որևէ թեկնածուի «կողմ» ձայների քանակն ավելացնելու համար դրանք վերջինիս կողմնակիցներին վաճառելը կամ նվիրելը և այլն:

Հարկ է նշել նաև, որ կեղծ քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ հանձնելով կամ որևէ այլ ձևով դրանք իրացնելով կարող է զբաղվել ինչպես պատրաստողը, այնպես էլ այլ անձինք: Արարքի քրեաիրավական որակման առումով դա որևէ նշանակություն չունի:

ՀՀ քր. օր-ի 154¹-րդ հոդվածով նախատեսված **հանցակազմը ձևական է**. հանցագործությունն ավարտված է համարվում կեղծ ընտրական քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ պատրաստելու կամ ակնհայտ կեղծ քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ հանձնելու կամ այլ եղանակով դրանք իրացնելու պահից:

Սուբյեկտիվ կողմից տվյալ հանցագործությունը բնութագրվում է միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ հանցավորը տվյալ դեպքում պետք է գիտակցի, որ կեղծ ընտրական քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ է պատրաստում կամ ակնհայտ կեղծ քվեաթերթիկներ կամ քվեարկության ծրարներ է հանձնում կամ որևէ այլ եղանակով իրացնում է դրանք:

Հանցագործության սուբյեկտիվ կողմի պարտադիր հատկանիշ է նաև **շարժառիթը**՝ անձնական դրդումները կամ խմբային շահերով դրդված լինելը:

Քննարկվող հանցագործության **սուբյեկտն** ընդհանուր է՝ 16 տարին լրացած մեղսունակ ֆիզիկական անձը:

ՀՀ քր. օր-ի 154¹-րդ հոդվածի **երկրորդ մասն** առավել խիստ պատասխանատվություն է նախատեսում նույն արարքի համար, որը կատարվել է խոշոր չափերով, մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ: Ընդ որում, տվյալ հանցակազմի իմաստով **խոշոր չափերի** հասկացությունն օրենքում սահմանված չէ, ինչը, կարծում ենք, լուրջ բացթողում է:

Օրենքի բովանդակությունից հետևում է, որ արարքը կարող է որակվել Քր. օր-ի 154¹-րդ հոդվածի երկրորդ մասով միայն այն դեպքում, երբ կատարվել է միաժամանակ և՛ խոշոր չափերով, և՛ մի խումբ անձանց կողմից նախնական համաձայնությամբ: Կարծում են, սա նույնպես բացթողում է, քանզի առավել նպատակահարմար կլիներ առանձնացնել նշված ծանրացնող հանգամանքները և նախատեսել դրանք տարբեր կետերով:

8. Ընտրողի կամքի ազատ իրականացմանը խոչընդոտելը (Քր. օր-ի 154²-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 154²-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում ընտրողի կամքի ազատ իրականացմանը խոչընդոտելու համար:

Քննարկվող հանցագործության **հիմնական անմիջական օբյեկտն** ընտրությունների անցկացման ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են: **Լրացուցիչ անմիջական օբյեկտի** դերում հանդես են գալիս մարդու կյանքը, առողջությունը, ազատությունը, պատիվն ու արժանապատվությունը:

Կախված ընտրողի կամքի ազատ իրականացմանը խոչընդոտելու եղանակից՝ օրենսդիրը տարբեր կերպ է նկարագրում տվյալ հանցագործության **օբյեկտիվ կողմը**:

Մասնավորապես՝ Քր. օր-ի 154²-րդ հոդվածի **առաջին մասը** պատասխանատվություն է սահմանում թեկնածուներից որևէ մեկի օգտին կողմ կամ դեմ քվեարկելու, ընտրություններին մասնակցելու կամ ընտրություններին մասնակցելուց հրաժարվելու պայմանով թեկնածուներից անձամբ կամ միջնորդի միջոցով կաշառք ստանալու համար: Սակայն կաշառք ստանալը, ըստ էության, չի կարող ընտրողի կամքի ազատ իրականացմանը խոչընդոտել համարվել: Այլ հարց է ընտրակաշառք տալը: Ուստի, կարծում ենք, որ առավել նպատակահարմար կլիներ ընտրակաշառք ստանալու համար առանձին հանցակազմ նախատեսել:

Քննարկվող հոդվածի **երկրորդ մասը** պատասխանատվություն է սահմանում ընտրողին՝ թեկնածուներից որևէ մեկի օգտին կողմ կամ դեմ քվեարկելուն, ընտրություններին մասնակցելուն կամ ընտրություններին մասնակցելուց հրաժարվելուն հարկադրելու համար: Ընդ որում, ինչպես ուղղակիորեն բխում է օրենքի բնորոշումից, արարքը կարող է որակվել Քր. օր-ի 154²-րդ հոդվածի **երկրորդ մասով** միայն այն դեպքում, եթե թեկնածուներից որևէ մեկի օգտին կողմ կամ դեմ քվեարկելուն, ընտրություններին մասնակցելուն կամ ընտրություններին մասնակցելուց հրաժարվելուն ընտրողին հարկադրել են միայն հետևյալ եղանակներից որևէ մեկով՝

- 1) գույքին վնաս պատճառելու սպառնալիքով.
- 2) անձամբ կամ միջնորդի միջոցով կաշառք տալով.
- 3) բռնությամբ կամ բռնություն գործադրելու սպառնալիքով:

Այսինքն՝ որևէ այլ եղանակով (օրինակ՝ խաբեությամբ, անվանարկող տեղեկություններ տարածելու սպառնալիքով և այլն) նույն արարքը կատարելը չի հանգեցնի պատասխանատվության Քր. օր-ի տվյալ հոդվածով: Այս առումով որոշակի տարակուսանք է առաջացնում այն հանգամանքը, որ Քր. օր-ի 154²-րդ հոդվածի **երկրորդ մասը** գույքին վնաս պատճառելու սպառնալիքը նախատեսում է որպես քննարկվող հանցագործության եղանակ, իսկ գույքին վնաս պատճառելը՝ ոչ: Կարծում ենք, սա ևս օրենսդրի բացթողումներից է:

Հարկ է նշել նաև, որ գույքին վնաս պատճառելու կամ բռնություն գործադրելու սպառնալիքով թեկնածուներից որևէ մեկի օգտին կողմ կամ դեմ քվեարկելուն, ընտրություններին մասնակցելուն կամ ընտրություններին մասնակցելուց հրաժարվելուն հարկադրելու դեպքում արարքը լրացուցիչ չի որակվում Քր. օր-ի 137-րդ հոդվածով: Այլ է վիճակը բռնություն գործադրելու պարագայում, մասնավորապես՝ ծեծի, խոշտանգման, առողջությանը ոչ մեծ կամ միջին ծանրության վնաս պատճառելու դեպքերում արարքը որակվում է միայն Քր. օր-ի 154²-րդ հոդվածով: Իսկ առողջությանը ծանր վնաս պատճառելու և սպանության դեպքերում արարքը որակվում է համապատասխան հոդվածների համակցությամբ:

Քննարկվող **հանցակազմերը ձևական են.** արարքը ավարտված է համարվում՝

- 1) թեկնածուներից որևէ մեկի օգտին կողմ կամ դեմ քվեարկելու, ընտրություններին մասնակցելու կամ ընտրություններին մասնակցելուց հրաժարվելու պայմանով թեկնածուներից անձամբ կամ միջնորդի միջոցով կաշառք ստանալու պահից.

2) ընտրողին՝ թեկնածուներից որևէ մեկի օգտին կողմ կամ դեմ քվեարկելուն, ընտրություններին մասնակցելուն կամ ընտրություններին մասնակցելուց հրաժարվելուն գույքին վնաս պատճառելու սպառնալիքով կամ անձամբ կամ միջնորդի միջոցով կաշառք տալով, կամ բռնությամբ կամ բռնություն գործադրելու սպառնալիքով հարկադրելու պահից:

Սուբյեկտիվ կողմից ՀՀ քր. օր-ի 154²-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործությունները բնութագրվում են միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ մի դեպքում հանցավորը գիտակցում է, որ կաշառք է ստանում թեկնածուներից որևէ մեկի օգտին կողմ կամ դեմ քվեարկելու, ընտրություններին մասնակցելու կամ ընտրություններին մասնակցելուց հրաժարվելու պայմանով, իսկ մյուս դեպքում՝ որ համապատասխան եղանակով հարկադրում է ընտրողին թեկնածուներից որևէ մեկի օգտին կողմ կամ դեմ քվեարկելուն, ընտրություններին մասնակցելուն կամ ընտրություններին մասնակցելուց հրաժարվելուն:

Քննարկվող հոդվածի առաջին մասով նախատեսված հանցագործության **սուբյեկտը** հատուկ է՝ ընտրելու իրավունք ունեցող յուրաքանչյուր մեղսունակ ֆիզիկական անձ, իսկ երկրորդ մասով նախատեսված հանցագործության սուբյեկտը՝ ընդհանուր (16 տարին լրացած յուրաքանչյուր մեղսունակ ֆիզիկական անձ):

9. Ընտրական հանձնաժողովի կնիքը չվերադարձնելը, կնիքի պահպանման սահմանված կարգը խախտելը (Քր. օր-ի 154³-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 154.3-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում ընտրական հանձնաժողովի կնիքը սահմանված ժամկետում դրա համար պատասխանատու անձի կողմից չվերադարձնելու, ինչպես նաև կնիքի պահպանման սահմանված կարգը խախտելու համար:

Քննարկվող հանցագործության **անմիջական օրյեկտը** ընտրությունների անցկացման սահմանված կարգի ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

Օրյեկտիվ կողմից այն բնութագրվում է՝

- 1) ընտրական հանձնաժողովի կնիքը սահմանված ժամկետում չվերադարձնելով.
- 2) կնիքի պահպանման համար սահմանված կարգը խախտելով:

Ընտրական հանձնաժողովի կնիքի պահպանման կարգը և այն վերադարձնելու ժամկետները սահմանվում են ՀՀ ընտրական օրենսգրքով:

Քննարկվող արարքը նկարագրված է **ձևական հանցակազմով**. հանցագործությունն ավարտված է համարվում ընտրական հանձնաժողովի կնիքը սահմանված ժամկետում չվերադարձնելու կամ դրա պահպանման համար սահմանված կարգի որևէ խախտում թույլ տալու պահից: Սակայն դժվար թե կարելի է արդարացված համարել անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելը պարզապես ընտրական հանձնաժողովի կնիքը սահմանված ժամկետում չվերադարձնելու կամ դրա պահպանման համար սահմանված կարգի որևէ խախտում թույլ տալու համար, առանց որևէ հետևանքի առաջացման:

Սուբյեկտիվ կողմից ՀՀ քր. օր-ի 154³-րդ հոդվածով նախատեսված հանցագործությունը բնութագրվում է միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ մի դեպքում հանցավորը գիտակցում է, որ չի վերադարձնում ընտրական հանձնաժողովի կնիքը սահմանված ժամկետում, իսկ մյուս դեպքում՝ որ խախտում է դրա պահպանման համար սահմանված կարգը:

Քննարկվող հանցագործության **սուբյեկտը** հատուկ է ընտրական հանձնաժողովի կնիքը սահմանված ժամկետում վերադարձնելու, ինչպես նաև կնիքի պահպանման համար պատասխանատու անձը:

10. Ձեներով տեղամասային կենտրոն մուտք գործելը (Քր. օր-ի 154⁴-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 154⁴-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում քվեարկության օրը զենք կրելու իրավունք ունեցող անձի կողմից զենքով ցուցադրաբար տեղամասային կենտրոն (քվեարկության խցիկ) առանց ծառայողական անհրաժեշտության մուտք գործելու համար:

Քննարկվող հանցագործության **անմիջական օբյեկտը** ընտրությունների անցկացման սահմանված կարգի ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

Օբյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է քվեարկության օրը զենքով ցուցադրաբար տեղամասային կենտրոն (քվեարկության խցիկ) առանց ծառայողական անհրաժեշտության մուտք գործելով:

Հարկ է նշել, որ տվյալ դեպքում օրենսդիրը տեղամասային կենտրոնը, փաստորեն, նույնացնում է միայն քվեարկության

խցիկի հետ: Այս կապակցությամբ հարց է առաջանում, թե ինչպե՞ս պետք է որակել այն դեպքերը, երբ նույն արարքը կատարվում է ոչ թե քվեախցիկում, այլ ընտրական տեղամասի սահմաններում գտնվող որևէ այլ տարածքում, օրինակ, քվեատուփի մոտ:

Ինչպես ուղղակիորեն բխում է քրեական օրենքից, արարքը կարող է որակվել Քր. օր-ի 154⁴-րդ հոդվածով, եթե հանցավորը ցուցադրաբար և առանց ծառայողական անհրաժեշտության է զենքով մուտք գործել քվեարկության խցիկ:

Ցուցադրաբար մուտք գործել ասելով՝ տվյալ դեպքում պետք է հասկանալ ոչ միայն զենքը ձեռքում պահելով կամ այն թափահարելով, այլ որևէ այլ կերպ դրա առկայության մասին հասկացնելով, օրինակ, ձեռքը պատյանին դնելով՝ քվեախցիկ մտնելը:

Ծառայողական անհրաժեշտությունը քննարկվող իրադրությունում, կարծում ենք, կարող է առկա լինել միայն արարքի հանցավորությունը բացառող այս կամ այն իրավիճակում (օրինակ՝ անհրաժեշտ պաշտպանության, ծայրահեղ անհրաժեշտության, հանցանք կատարած անձին բռնելու): Հետևաբար, ցանկացած այլ դեպքում զենքով քվեարկության խցիկ մտնելու ծառայողական անհրաժեշտությունը բացակայում է:

Ձեռք ասելով՝ քննարկվող հոդվածի իմաստով պետք է հասկանալ միայն ծառայողական հրազենը կամ սառը զենքը:

Քր. օր-ի 154⁴-րդ հոդվածով նախատեսված արարքը նկարագրված է **ձևական հանցակազմով**. հանցագործությունն ավարտված է համարվում քվեարկության օրը զենք կրելու իրավունք ունեցող անձի կողմից զենքով ցուցադրաբար տեղամա-

սային կենտրոն (քվեարկության խցիկ) առանց ծառայողական անհրաժեշտության մուտք գործելու պահից:

Սուրբեկտիվ կողմից քննարկվող հանցագործությունը բնութագրվում է միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ հանցավորը գիտակցում է, որ քվեարկության օրը առանց ծառայողական անհրաժեշտության զենքով ցուցադրաբար մուտք է գործում քվեարկության խցիկ: Ընդ որում, ո՛չ նպատակը և ո՛չ էլ շարժառիթները արարքը Քր. օր-ի 154⁴-րդ հոդվածով որակելու համար որևէ նշանակություն չունեն:

Քննարկվող հանցագործության **սուրբեկտը** հատուկ է՝ զենք կրելու իրավունք ունեցող ծառայողը, ով, կարծում ենք, պետք է նաև քվեարկության նորմալ ընթացքն ապահովելու որոշակի պարտականություններ ունենա:

11. Վստահված անձին, ընտրական հանձնաժողովի անդամին, դիտորդին կամ զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչին ընտրական փաստաթղթերին ծանոթանալուն խոչընդոտելը, ընտրական հանձնաժողովի արձանագրությունների պատճեններ չտալը (Քր. օր-ի 154⁵-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 154⁵-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում վստահված անձին, ընտրական հանձնաժողովի անդամին, դիտորդին կամ զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչին ընտրական փաստաթղթերին ծանոթանալուն խոչընդոտելու, ընտրական հանձնաժողովի արձանագրությունների պատճեններ չտալու համար:

Քննարկվող հանցագործության **անմիջական օրյեկտը** ընտրությունների անցկացման սահմանված կարգի ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

Օրյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է՝

- 1) վստահված անձին, ընտրական հանձնաժողովի անդամին, դիտորդին կամ զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչին ընտրական փաստաթղթերին ծանոթանալուն խոչընդոտելով.
- 2) վստահված անձին, ընտրական հանձնաժողովի անդամին, դիտորդին կամ զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչին ընտրական հանձնաժողովի արձանագրությունների պատճեններ չտալով:

Ընտրական փաստաթղթերին ծանոթանալու, ընտրական հանձնաժողովի արձանագրությունները տրամադրելու կարգն ու պայմանները սահմանված են ՀՀ ընտրական օրենսգրքով:

Ընտրական փաստաթղթերին ծանոթանալուն **խոչընդոտելը** կարող է դրսևորվել նշված փաստաթղթերը չտրամադրելով, դրանց տրամադրումն անհարկի ձգձգելով, իրականությանը չհամապատասխանող տեղեկություններ տրամադրելով և այլն:

ՀՀ քր. օր-ի 154⁵-րդ հոդվածով նախատեսված **հանցակազմը ձևական է**. հանցագործությունն ավարտված է համարվում վստահված անձին, ընտրական հանձնաժողովի անդամին, դիտորդին կամ զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչին ընտրական փաստաթղթերին ծանոթանալուն որևէ ձևով խոչընդոտելու կամ ընտրական հանձնաժողովի արձանագրությունների պատճենների տրամադրումը մերժելու պահից:

Սուբյեկտիվ կողմից տվյալ հանցագործությունը բնութագրվում է միայն ուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ հանցավորը տվյալ դեպքում պետք է գիտակցի, որ սահմանված կարգի խախտմամբ խոչընդոտում է վստահված անձի, ընտրական հանձնաժողովի անդամի, դիտորդի կամ զանգվածային լրատվության միջոցի ներկայացուցչի կողմից ընտրական փաստաթղթերին ծանոթանալուն կամ նրանց չի տալիս ընտրական հանձնաժողովի արձանագրությունների պատճեններ:

Քննարկվող հանցագործության **սուբյեկտն** ընդհանուր է՝ 16 տարին լրացած յուրաքանչյուր մեղսունակ ֆիզիկական անձ:

12. Ընտրական հանձնաժողովի նախագահի լիազորությունները չկատարելը կամ ոչ պատշաճ կատարելը (Քր. օր-ի 154⁶-րդ հոդված):

ՀՀ քր. օր-ի 154⁶-րդ հոդվածը պատասխանատվություն է սահմանում ընտրական հանձնաժողովի նախագահի կողմից իր լիազորությունները չկատարելու կամ ոչ պատշաճ կատարելու համար:

Քննարկվող հանցագործության **անմիջական օբյեկտը** ընտրությունների անցկացման սահմանված կարգի ապահովմանն ուղղված հասարակական հարաբերություններն են:

Օբյեկտիվ կողմից հանցագործությունը բնութագրվում է անգործությամբ՝ համապատասխան լիազորությունները չկատարելով կամ ոչ պատշաճ կատարելով: Ընդ որում, հանցագործության պարտադիր հատկանիշ է հետևանքը՝ ընտրական հանձնաժողովի կողմից քվեարկության կամ ընտրության արդյունքների ամփոփման անհնարինությունը:

Սուբյեկտիվ կողմից տվյալ հանցագործությունը բնութագրվում է ինչպես ուղղակի, այնպես էլ անուղղակի դիտավորությամբ: Այսինքն՝ հանցավորը տվյալ դեպքում պետք է գիտակցի, որ չի կատարում կամ ոչ պատշաճ է կատարում իր լիազորությունները, նախատեսի, որ դրա արդյունքում կարող է անհնարին դառնալ ընտրական հանձնաժողովի կողմից քվեարկության կամ ընտրության արդյունքների ամփոփումը և ցանկանա կամ չցանկանա, բայց գիտակցաբար թույլ տա դրա առաջացումը:

Քննարկվող հանցագործության **սուբյեկտը** հատուկ է՝ ընտրական հանձնաժողովի նախագահ հանդիսացող պաշտոնատար անձը:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 1

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՀԱՆՑԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՀԻՊՈԹԵՏԻԿ ԻՐԱԴՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Իրադրություն 1.

ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորության թեկնածու Ս-ն իր թեկնածության գրանցման համար անհրաժեշտ քանակի ստորագրություններ հավաքելու համար յուրաքանչյուր ստորագրողի բաժանում էր 5000-ական դրամ՝ խոստանալով բաժանել ևս 10000-ական դրամ, եթե նրանք պարտավորվեն նաև քվեարկել իր օգտին:

Ինչպե՞ս պետք է լուծվի Ս-ի քրեական պատասխանատվության հարցը:

Իրադրություն 2.

ՀՀ նախագահի ընտրությունների տարածքային ընտրական հանձնաժողովի քարտուղար Պ-ն հանձնաժողովի նախագահ Զ-ի հրահանգով ձայների հաշվարկման ժամանակ մյուսների համար աննկատ ոչնչացնում է թեկնածուներից մեկի օգտին քվեարկված հազար հատ քվեաթերթիկ, ինչի արդյունքում տվյալ ընտրատարածքում իր և Զ-ի նախընտրած թեկնածուն հաղթում է հինգ հարյուր ձայների առավելությամբ:

Երբ այդ կապակցությամբ եղած բողոքները ստուգելու նպատակով ընդդիմադիր թերթի լրագրող Հ-ն դիմում է ընտրական հանձնաժողովի նախագահին՝ խնդրելով իրեն տրամադրել հանձնաժողովի արձանագրությունների պատճենները, Զ-ն նրան

մերժում է՝ պատճառաբանելով, որ պարտավոր չէ բոլոր ցանկացողներին տրամադրել ընտրական նշված փաստաթղթերը:

Ինչպե՞ս պետք է լուծվի Պ-ի և Ջ-ի քրեական պատասխանատվության հարցը:

Իրադրություն 3.

Գյուղապետի տեղակալ Պ-ն, տեղեկանալով, որ գյուղի ծայրամասերի բնակիչները բացասական են տրամադրված գործող իշխանությունների հանդեպ, հրահանգեց ընտրությունների օրը չեղյալ հայտարարել նրանց դեպի ընտրատեղամասեր տեղափոխող բոլոր երթուղիները: Դա պատճառաբանվեց այն հանգամանքով, որ սպառնվել են վառելանյութ ձեռք բերելու համար անհրաժեշտ բոլոր միջոցները:

Ենթակա՞ն է արդյոք Պ-ն քրեական պատասխանատվության: Եթե այո, ապա ինչպե՞ս պետք է որակել նրա արարքը:

Իրադրություն 4.

Քաղաքացի Ա-ն անբարյացակամ հարաբերությունների մեջ էր որպես ՀՀ Ազգային ժողովի պատգամավորության թեկնածու գրանցված Ս-ի հետ: Վերջինիս վատություն անելու նպատակով նա ընտրություններից մեկ օր առաջ հանոգեց իր հարևաններ Լ-ին, Կ-ին և Մ-ին քվեարկել Ս-ի դեմ, որին ի պատասխան խոստացավ նրանց համար ճոխ ճաշկերույթ կազմակերպել: Նրանք իրականացրեցին Ա-ի ցանկությունը:

Ինչպե՞ս պետք է որակել Ա-ի, Լ-ի, Կ-ի և Մ-ի արարքները:

Իրադրություն 5.

Նախագահական ընտրությունների օրը քվեարկության արդյունքները հաշվարկելու ժամանակ տեղամասային ընտրական հանձնաժողովում որպես ընդդիմադիր թեկնածուի վստահված անձ գրանցված Մ-ն հայտնաբերեց, որ ընտրական հանձնաժողովի նախագահ Գ-ն լրացուցիչ նշումներ է անում ընդդիմադիր թեկնածուի օգտին քվեարկված քվեաթերթիկների վրա՝ դրանք անվավեր դարձնելու նպատակով: Մ-ն միջամտում է և բարձրաձայնում ապօրինությունները դադարեցնելու մասին: Դրան ի պատասխան Գ-ն պահանջում է տեղամասում գտնվող ոստիկաններից դուրս հրավիրել Մ-ին՝ նրա կողմից հանձնաժողովի աշխատանքները խոչընդոտելու պատճառաբանությամբ:

Ինչպե՞ս պետք է լուծվի Գ-ի և Մ-ի քրեական պատասխանատվության հարցը:

Իրադրություն 6.

Թաղապետի թեկնածու Բ-ի կողմնակիցներ Գ-ն, Մ-ն և Դ-ն, նրա կարգադրությամբ, ընտրակաշառք են բաժանում ընտրողներից, նրանց նախընտրած թեկնածուի օգտին անհրաժեշտ քանակությամբ ձայներ հավաքելու նպատակով: Համոզվելու համար, որ կաշառված ընտրողները կքվեարկեն հենց իրենց թեկնածուի օգտին, քվեարկության օրը Գ-ն, Մ-ն և Դ-ն, առանց Բ-ին տեղեկացնելու, յուրաքանչյուր քվեարկողի տրամադրում են ֆոտոխցիկով բջջային հեռախոս և պահանջում լուսանկարել և հետագայում իրենց ներկայացնել քվեարկության արդյունքը:

Ինչպե՞ս պետք է որակել Բ-ի, Գ-ի, Մ-ի և Դ-ի արարքները:

Իրադրություն 7.

Ցանկանալով առավելագույնս օգտակար լինել նախագահական ընտրություններում իր նախընտրած թեկնածուին՝ Մ-ն որոշում է երկրորդ անգամ ներկայանալ ընտրական տեղամաս և քվեարկել նաև իր երկվորյակ եղբոր՝ Վ-ի փոխարեն, որը այդ օրերին ծանր հիվանդ էր և ի վիճակի չէր տեղաշարժվել: Այդ նպատակով նա, ստանալով եղբոր համաձայնությունը, վերցնում է վերջինիս անձնագիրը և ներկայանում ընտրական տեղամաս: Սակայն տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահը բացահայտում է խաբեությունը և Մ-ն ձերբակալվում է:

Ինչպե՞ս պետք է լուծվի Մ-ի և Վ-ի քրեական պատասխանատվության հարցը:

Իրադրություն 8.

Գյուղապետի ընտրությունների տեղամասային ընտրական հանձնաժողովի նախագահ Ս-ն քվեարկության սենյակում չառանձնացրեց հատուկ քվեախցիկներ, ինչի արդյունքում գյուղի բնակիչները զրկվեցին գաղտնի քվեարկելու հնարավորությունից: Տվյալ հանգամանքը Ս-ն բացատրեց համապատասխան ֆինանսական միջոցների բացակայությամբ՝ նշելով, որ բոլորն էլ միևնույն գյուղի բնակիչներ են և նախապես տեղյակ են, թե ով գյուղապետի որ թեկնածուի օգտին է ձայն տալու:

Ենթակա՞ է արդյոք Ա-ն քրեական պատասխանատվության: Եթե այո, ապա ինչպե՞ս պետք է որակել նրա արարքը:

Իրադրություն 9.

Ազգային ժողովի պատգամավորության թեկնածու Կ-ն իր վստահված անձանց անվան տակ վարձեց մի խումբ երիտասարդներ, ովքեր պետք է ամեն կերպ նպաստեին նրա ընտրվելուն: Այդ խմբի աշխատանքները, Կ-ի հրահանգով, պետք է համակարգեր նախկինում խուլիզանության համար դատապարտված Ա-ն: Երբ ընտրությունների օրն անցկացվող հարցումների արդյունքներից պարզ դարձավ, որ ընտրական տեղամասերից մեկում Կ-ն պարտվում է, նրա «վստահված անձինք» որոշեցին միջոցներ ձեռնարկել, որպեսզի այդ տեղամասում ընտրությունները խափանվեն և չկայանան: Այդ նպատակով Ա-ն, որի մոտ ինքնաշեն հրազեն կար, և նրա խմբի անդամները մուտք գործեցին ընտրական տեղամաս, վեճի բռնվեցին այնտեղ հասարակական կարգն ապահովող ոստիկանների և ընտրական հանձնաժողովի անդամների հետ, որը վերաճեց ծեծկռտուքի: Արդյունքում կոտրվեցին քվեատուփերը, իսկ դրանցում առկա քվեարկված քվեաթերթիկները ոչնչացվեցին:

1) Ինչպե՞ս պետք է լուծվի Կ-ի, Ա-ի և նրա ղեկավարած խմբի անդամների քրեական պատասխանատվության հարցը:

2) Կփոխվի՞ արդյոք արարքի որակումը, եթե պարզվի, որ Կ-ի հաղթանակն ապահովելու նպատակով մինչև ընտրությունները Ա-ն և նրա խմբի անդամները նաև պատգամավորության մյուս թեկնածուների վերաբերյալ զրպարտչական տեղեկություններ են տարածել:

Իրադրություն 10.

Թաղապետի ընտրություններում իր նախընտրած թեկնածու Մ-ի հաղթանակին էապես նպաստելու նպատակով ընտրողների

ցուցակները կազմելու համար պատասխանատու Ա-ն որոշում է, այդ ցուցակները կազմելու համար սահմանված կարգը խախտելով, կեղծիքներ կատարել: Իր մտադրության մասին նա տեղեկացնում է նաև Մ-ին, որը ոչ միայն ողջունում է իր «բարերարի» որոշումը, այլև տրամադրում նրան մյուս թեկնածուի կողմնակիցների ցուցակը: Ա-ի կատարած կեղծիքների հետևանքով ընտրողների ցուցակներից դուրս են մնում մյուս թեկնածուի բազմաթիվ կողմնակիցներ, որոնցից միայն մի քանիսին է հաջողվում դատական կարգով վերականգնել ընտրելու իրենց իրավունքը: Արդյունքում Մ-ն ընտրվում է թաղապետ:

1) Ինչպե՞ս պետք է լուծվի Ա-ի և Մ-ի քրեական պատասխանատվության հարցը:

2) Կփոխվի՞ արդյոք արարքի որակումը, եթե Մ-ին, այնուամենայնիվ, չհաջողվի ընտրվել թաղապետ:

Իրադրություն 11.

Իրենց բիզնեսի հետագա զարգացումն ապահովելու նպատակով գործարարներ L-ն և Դ-ն որոշում են միջոցներ ձեռնարկել Ազգային ժողովի պատգամավորության իրենց նախընտրած թեկնածու Կ-ի հաղթանակն ապահովելու համար: Այդ նպատակով նրանք դիմում են իրենց գործընկեր Վ-ին՝ խնդրելով նրան իրեն պատկանող տպարանում պատրաստել երկու հազար հատ կեղծ ընտրական քվեաթերթիկ և նույն քանակությամբ քվեարկության կեղծ ծրարներ: Վերջինս տալիս է իր համաձայնությունը և հանձնարարում տպարանի աշխատակիցներ Մ-ին և Զ-ին պատրաստել պատվիրված քվեաթերթիկներն ու ծրարները՝ խոստանալով նրանց լրացուցիչ վարձատրություն:

Պատրաստված կեղծ քվեաթերթիկներն ու քվեարկության կեղծ ծրարները L-ն և Դ-ն հանձնում են դրանք ընտրական հանձնաժողովի անդամ հանդիսացող իրենց կողմնակիցներ Բ-ին, Թ-ին և Փ-ին՝ քվեարկության ժամանակ լցոնման նպատակով օգտագործելու համար:

Քվեարկության օրը ձայները հաշվելու ընթացքում ընդմիջում անելու ժամանակ Բ-ն օգտվում է առիթից, որ ընտրական հանձնաժողովի նախագահ Բ-ն առանց հսկողության է թողել կնիքը, գաղտնի վերցնում է այն և Թ-ի ու Փ-ի օգնությամբ կնիքում բոլոր կեղծ քվեաթերթիկներն ու քվեարկության կեղծ ծրարները և խառնում դրանք քվեարկված քվեաթերթիկների հետ: Արդյունքում Կ-ին հաջողվում է կեղծիքներով ընտրվել ԱԺ պատգամավոր:

1) Ինչպե՞ս պետք է լուծվի L-ի, Դ-ի և Վ-ի քրեական պատասխանատվության հարցը:

2) Ենթակա՞ են արդյոք քրեական պատասխանատվության Մ-ն և Զ-ն: Կփոխվի՞ արդյոք նրանց արարքի որակումը, եթե պարզվի, որ նրանք տեղյակ չեն եղել քվեաթերթիկների և քվեարկության ծրարների կեղծ լինելու մասին:

3) Ինչպե՞ս պետք է որակել ընտրական հանձնաժողովի անդամներ Բ-ի, Թ-ի և Փ-ի արարքները:

4) Ենթակա՞ է արդյոք քրեական պատասխանատվության ընտրական հանձնաժողովի նախագահ Բ-ն: Եթե այո, ապա ինչպե՞ս պետք է որակել նրա արարքը:

Իրադրություն 12.

Ընդդիմադիր կուսակցության և հատկապես դրա որոշ գործիչների վրա ճնշում գործադրելու և առաջիկա նախագահական ընտրություններին նրանց մասնակցությունը բացառելու նպատակով:

տակով Ազգային անվտանգության ծառայության համապատասխան բաժնի պետ Թ-ն ստուգումներ է նախաձեռնում այդ կուսակցության կենտրոնական գրասենյակում: Ստուգումները պատճառաբանելով տվյալ կուսակցության հակապետական գործունեության մասին վկայող ապացույցների հայտնաբերման անհրաժեշտությամբ՝ Թ-ի կարգադրությամբ առգրավվում են գրասենյակում եղած բոլոր փաստաթղթերն ու համակարգիչները, ինչի հետևանքով մոտ վեց ամիս անհիմն կասեցվում է տվյալ կուսակցության գործունեությունը, իսկ դրա ակտիվիստները հնարավորություն չեն ունենում պատշաճ կերպով մասնակցելու նախագահական ընտրություններին:

Ենթակա՞ է արդյոք Թ-ն քրեական պատասխանատվության: Եթե այո, ապա ինչպե՞ս պետք է որակել նրա արարքը:

ՀԱՎԵԼՎԱԾ 2

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՎԵՃԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԱՄՓՈՓԻՉ ՏԵՂԵԿԱՏՎՈՒԹՅՈՒՆ¹

ՀՀ դատական օրենսգրքի և 2008 թվականի հունվարի 1-ից ուժի մեջ մտած ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի ընդունմամբ ընտրական վեճերի ճնշող մեծամասնության քննությունը վերապահվեց մասնագիտացված դատարանի՝ ՀՀ վարչական դատարանի քննությանը:

Ընտրողների ցուցակներում անճշտությունների վերացման և ցուցակում լրացում կատարելու վերաբերյալ վեճերի քննությունը, հաշվի առնելով դրանց օպերատիվությունն ու ընտրական պասիվ իրավունքի իրականացումը, վերապահվեց ընդհանուր իրավասության դատարաններին, ինչպես նախկինում էր:

Մասնավորապես՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի «Ընտրական իրավունքի պաշտպանության վերաբերյալ գործերի վարույթը» գլուխը լիովին կոչված է՝ ապահովելու անձի, կուսակցության, դաշինքի ընտրական իրավունքի յուրաքանչյուր խախտում՝ կապված թե՛ ընտրելու, թե՛ ընտրվելու իրավունքի գործընթացի հետ:

Այստեղ հարկ է փաստել, որ օրենսդիրն ընտրական վեճերն առանձնացրել է երկու խմբում՝ առաջինում՝ ներառելով ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ վեճերը, որոնք ենթակա են ընդհանուր իրավասության դատարանների քննութ-

---

¹ http://www.court.am/?l=lo&id=11&item_id=2217

յանը, իսկ երկրորդում՝ մնացած մյուս վեճերը (բացառությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանի քննությանը ենթակա գործերից), որոնք ենթակա են ՀՀ վարչական դատարանի քննությանը:

Այս վեճերով ներկայացված հայցադիմումները քննվում և լուծվում են այնպիսի ժամկետներում, որ ընտրողը հնարավորություն ունենա մասնակցելու քվեարկությանը:

Հարկ է նշել, որ ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ վեճերի առավել արդյունավետ և արագ լուծման նպատակով Հայաստանի Հանրապետության ընդհանուր իրավասության բոլոր դատարաններում կատարվել են համապատասխան նախապատրաստական աշխատանքներ:

Վերոգրյալի հաշվառմամբ ներկայացնում ենք հակիրճ տեղեկատվություն ՀՀ դատարաններում 2012թ. մայիսի 6-ի ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների կապակցությամբ ստացված հայցադիմումների վերաբերյալ:

2012 թվականի մայիսի 6-ին կայանալիք ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրությունների կազմակերպման և անցկացման ընթացքում ընտրական իրավունքների խախտման, ինչպես նաև ընտրողների ցուցակների անճշտությունները վերացնելու վերաբերյալ ՀՀ դատարաններում ստացվել է 37 հայցադիմում:

Ընդ որում, հիշյալ հայցադիմումներից ՀՀ վարչական դատարանում 06.05.2012 թվականի ժամը 20:00-ի դրությամբ մուտքագրվել է 17 հայցադիմում, որոնցից 8-ի ընդունումը մերժվել է, 3-ը՝ վերադարձվել, իսկ 6-ն ընդունվել է վարույթ, որոնցով կայացվել են համապատասխան դատական ակտեր:

Մնացած 20 հայցադիմումներն ստացվել են ՀՀ ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարաններում:

ՀՀ վարչական դատարանում ստացված հայցադիմումները կարելի է բաժանել հետևյալ խմբերի.

1. ԱՌԱՋԻՆ խումբը վերաբերում է ընտրական հանձնաժողովների կողմից որպես պատգամավորի թեկնածու չգրանցելու որոշումների վիճարկմանը, որի կապակցությամբ ստացվել է 2 հայցադիմում.

- Ընտրական հանձնաժողովների կողմից որպես պատգամավորի թեկնածու չգրանցելու որոշումների վիճարկման վերաբերյալ 2 գործով էլ վարչական դատարանը մերժել է հայցերը և ուժի մեջ է թողել ընտրական հանձնաժողովների որոշումներն այն հիմնավորմամբ, որ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության կողմից հայցվորին վերջին հինգ տարում Յայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվելու վերաբերյալ տեղեկանք չի տրամադրվել, որին ուղղված գործողությունները չեն վիճարկվել դատական կամ վարչական կարգով: Իսկ այդ տեղեկանքների բացակայության պայմաններում ընտրական հանձնաժողովներն օրենքով իրավասու չէին այլ բան կատարելու, քան մերժել նրանց գրանցումը՝ որպես պատգամավորի թեկնածու:

2. ԵՐԿՐՈՐԴ խումբը վերաբերում է ընտրական հանձնաժողովների կողմից որպես պատգամավորի թեկնածու գրանցելու որոշումների վիճարկմանը, որի կապակցությամբ ստացվել է 5 հայցադիմում.

- Ընտրական հանձնաժողովների կողմից որպես պատգամավորի թեկնածու գրանցելու որոշումների վիճարկման վերաբերյալ 5 գործերից 2-ը վարչական դատարանի կողմից քննվել և կայացվել են վճիռներ:

Հիշյալ 2 գործով էլ հայցվորները վիճարկում էին այլ պատգամավորի թեկնածուների գրանցումներն այն հիմքով, որ նրանք վերջին հինգ տարում մշտապես չեն բնակվել Հայաստանի Հանրապետությունում: Վարչական դատարանը 2 գործով էլ մերժել է հայցերն այն պատճառաբանությամբ, որ պատգամավորի թեկնածուներն ընտրական հանձնաժողովներ դիմելիս ներկայացրել են ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության կողմից սահմանված կարգով ստացած վերջին հինգ տարում Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվելու վերաբերյալ տեղեկանքները, որոնց տրամադրելուն ուղղված գործողությունները չեն վիճարկվել դատական կամ վարչական կարգով: Իսկ այդ տեղեկանքների առկայության պայմաններում ընտրական հանձնաժողովներն օրենքով իրավասու չէին այլ բան կատարելու, քան գրանցել նրանց՝ որպես պատգամավորի թեկնածու:

Մնացած 3 հայցադիմումները դատարանի կողմից վերադարձվել են, քանի որ բաց թողնված են եղել հայցադիմում ներկայացնելու համար օրենքով սահմանված ժամկետները, իսկ սահմանված ժամկետների բաց թողնելու պատճառները հարգելի համարելու միջնորդություններ դատարանին չեն ներկայացվել:

3. ԵՐՐՈՐԴ խումբը ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության կողմից որպես պատգամավորի թեկնածու առաջադրված անձանց վերջին հինգ տարում Հայաստանի Հանրապետությունում մշտապես բնակվելու վերաբերյալ տեղեկանք տրամադրել-չտրամադրելու վիճարկման վերաբերյալ է, որի կապակցությամբ ստացվել է 2 հայցադիմում:

- Հիշյալ հայցադիմումներից 1-ի ընդունումը դատարանի կողմից մերժվել է, քանի որ հայցվորը խնդրել է անվավեր ճանաչել տեղեկանքը, մինչդեռ օրենքով սահմանված կարգի համաձայն՝ նա կարող էր վիճարկել տեղեկանքի տրամադրմանն ուղղված ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության գործողությունները:

Մյուս հայցադիմումը նախ՝ վերադարձվել է, քանի որ բաց թողնված է եղել հայցադիմում ներկայացնելու համար օրենքով սահմանված ժամկետը, այնուհետև նշված հայցադիմումի ընդունումը մերժվել է այն հիմնավորմամբ, որ սահմանված ժամկետների բաց թողնելու պատճառները հարգելի համարելու հիմքեր չեն եղել:

4. ՉՈՐՐՈՐԴ խումբը վերաբերում է ընտրական հանձնաժողովների կողմից նախընտրական քարոզչության սահմանված կարգի նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու հետ կապված վեճերին, այդ կապակցությամբ ստացվել է 4 հայցադիմում:

- Նշված հայցադիմումներից 2-ի ընդունումը դատարանի կողմից մերժվել է այն պատճառաբանությամբ, որ դրանք դատարանում քննության ենթակա չեն:

Ներկայացված հայցադիմումներից մեկը ենթակա չէր դատարանում քննության, քանի որ ներկայացվել էր դեռևս 2012 թվականի մարտի 15-ին, երբ նախընտրական քարոզչությունը դեռ չէր սկսվել (նախընտրական քարոզչությունն սկսվել է 2012 թվականի ապրիլի 8-ին), իսկ մինչ նախընտրական քարոզչությունը կուսակցությունները և նրանց անդամներն օրենքով ազատ են իրենց գործողություններում, որոնց նկատմամբ ո՛չ

ընտրական հանձնաժողովները, ո՛չ էլ դատարանը հսկողություն իրականացնելու իրավասություն չունեն:

Երկրորդ հայցը ենթակա չէր դատարանում քննության այն պատճառով, որ մինչ վարչական դատարան հայցադիմում ներկայացնելը դիմողը նույն հարցով դիմում չէր ներկայացրել ընտրական հանձնաժողով, որպիսի պայմաններում չէր հիմնավորել իր ընտրական իրավունքի հնարավոր խախտման փաստը:

Յաջորդ հայցադիմումի ընդունումը դատարանի կողմից մերժվել է, քանի որ բաց թողնված է եղել հայցադիմում ներկայացնելու համար օրենքով սահմանված օրացուցային եռօրյա ժամկետը, իսկ ժամկետի բաց թողնելու պատճառները հարգելի համարելու հիմքեր չեն եղել:

Ընտրական հանձնաժողովների կողմից նախընտրական քարոզչության սահմանված կարգի նկատմամբ հսկողություն իրականացնելու հետ կապված վերջին հայցադիմումը դատարանի կողմից ըստ էության քննվել է և կայացվել է որոշում, որով հայցը մերժվել է: Տվյալ հայցով դիմողը խնդրել է պարտավորեցնել ընտրական հանձնաժողովին դիմելու վարչական դատարան մեկ այլ թեկնածուի գրանցումն ուժը կորցրած ճանաչելու պահանջով, քանի որ վերջինիս կողմից թույլ են տրվել նախընտրական քարոզչության սահմանված կարգի խախտումներ: Մինչդեռ, դատարանն արձանագրել է, որ հայցվորի մատուցած որոշ փաստերը, օրենքի համաձայն, նախընտրական քարոզչության սահմանված կարգի խախտումներ չեն, իսկ այն թերությունները, որոնք խախտումներ են, թեկնածուն և իրավասու մարմիններն ընտրական հանձնաժողովի նախազգուշացմամբ վերացրել են:

5. ՀԱՋՈՐԴ ԵՎ ՎԵՐՋԻՆ ԽՈՒՄԲԸ վերաբերում է Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշումները վիճարկելու վերաբերյալ վեճերին, որոնց կապակցությամբ ստացվել է 4 հայցադիմում:

- Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի որոշումները վիճարկելու վերաբերյալ 4 հայցադիմումներից 1-ով դիմողը վիճարկում էր Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի մի որոշում, որով սահմանվել էր Ազգային ժողովի 2012 թվականի մայիսի 6-ին կայանալիք հերթական ընտրությունների նախապատրաստման և անցկացման հիմնական միջոցառումների ժամանակացույցը: Դատարանը գտել է, որ տվյալ որոշումը որևէ կերպ չի առնչվում հայցվորի իրավունքներին և ազատություններին, քանի որ ուղղված է բացառապես ընտրական հանձնաժողովների աշխատակիցներին, այն ընտրական հանձնաժողովների աշխատանքային ռեժիմը կանոնակարգող փաստաթուղթ է: Արդյունքում հայցը դատարանում քննության ենթակա չէր, քանի որ ուղղված չէր հայցվորի խախտված իրավունքների պաշտպանությանը: Դատարանը հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին որոշում է կայացրել:

Մյուս հայցադիմումով հայցվորը դատարանին խնդրել էր պարտավորեցնել Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին փոփոխություն և լրացում կատարելու իր «Հանրապետության նախագահի, Ազգային ժողովի պատգամավորի, Երևանի ավագանու անդամի ընտրությունների քվեաթերթիկների ձևերը և շարադրանքը սահմանելու մասին» 11.08.2011թ. թիվ 56-Ն որոշման մեջ: Մինչդեռ, դատարանն արձանագրել է, որ օրենքով իրավասություն չունի պարտավորեցնելու Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին, որպեսզի վերջինս իր նորմատիվ իրա-

վական ակտում կատարի փոփոխություններ: Օրենքով դատարանը լիազորված է միայն ստուգելու Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի նորմատիվ իրավական ակտերի համապատասխանությունն օրենքներին, իսկ պարտավորեցնել Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին դատարանը կարող է որևէ վարչական ակտ ընդունելու հարցում: Սույն գործով դատարանը որոշում է կայացրել հայցադիմումը վերադարձնելու մասին:

Հաջորդ հայցադիմումով հայցվորը դիմել է դատարան՝ խնդրելով օրենքին հակասող և անվավեր ճանաչել ՀՀ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի «Հանրապետության նախագահի, Ազգային ժողովի պատգամավորի, Երևանի ավագանու անդամի ընտրությունների քվեաթերթիկների ձևերը և շարադրանքը սահմանելու մասին» 11.08.2011թ. թիվ 56-ն որոշումը, քանի որ այն քվեաթերթիկներում չի նախատեսում «Բոլորին դեմ են» նշան հնարավորություն: Դատարանը հայցը մերժել է այն պատճառաբանությամբ, որ ՀՀ ընտրական օրենսգիրքը չի նախատեսում «Բոլորին դեմ են» տողի առկայություն, որպիսի պայմաններում Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը չէր կարող դուրս գալ օրենքի շրջանակներից և ավելացնել նման տվյալ: Միաժամանակ դատարանը նշել է, որ ՀՀ ընտրական օրենսգրքի՝ Սահմանադրությանը համապատասխանելու հարցը լուծելու բացառիկ լիազորությամբ օժտված է միայն ՀՀ սահմանադրական դատարանը:

Վերջին հայցադիմումն ուղղված էր Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կողմից Ընտրական օրենսգրքի որոշ դրույթների վերաբերյալ պաշտոնական պարզաբանում տալու մասին որոշման վիճարկմանը, որի կապակցությամբ դատարանը գտել է, որ Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովի կող-

մից Ընտրական օրենսգրքի որոշ դրույթների վերաբերյալ տված պաշտոնական պարզաբանումը որևէ կերպ չի առնչվում դիմողի իրավունքներին: Դրանով ընդամենը Կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը հայտնել է իր իրավական դիրքորոշումն Ընտրական օրենսգրքի որոշ դրույթների վերաբերյալ: Արդյունքում դատարանը հայցադիմումի ընդունումը մերժելու մասին որոշում է կայացրել:

ՀՀ Ազգային ժողովի ընտրություններին մասնակցելու նպատակով՝ ընտրողների ցուցակների ճշգրտման վերաբերյալ պահանջով ՀՀ ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարաններում ստացված հայցադիմումների քննարկման ընթացքի մասին:

2012թ. մայիսի 2-5-ն ընկած ժամանակահատվածում ՀՀ ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարաններում ստացվել է 4 հայցադիմում, որոնք վերաբերել են ընտրողների լրացուցիչ ցուցակներում ընդգրկվելու պահանջին: Ընդ որում, 3 հայցադիմումները ստացվել են ՀՀ Լոռու մարզի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի դատարանում, որոնցից 2-ը բավարարվել են, իսկ 1-ը՝ դիմողի դիմումի հիման վրա վերադարձվել:

Մյուս հայցադիմումն ստացվել է Երևան քաղաքի Կենտրոն և Նորք-Մարաշ վարչական շրջանների ընդհանուր իրավասության դատարանում, որտեղ հայցադիմումը վերադարձվել է:

Մայիսի 6-ին՝ ժամը 20:00-ի դրությամբ ՀՀ ընդհանուր իրավասության դատարաններում ստացվել է 16 հայցադիմում, որոնցից 3-ի ընդունումը մերժվել է, 13-ն ընդունվել են վարույթ: Վարույթ ընդունված 13 հայցադիմումներից 6-ով պահանջները

մերժվել են, 7-ով՝ բավարարվել՝ համապատասխան անձանց իրավունք է վերապահվել ընդգրկվելու համապատասխան լրացուցիչ ընտրական ցուցակում:

Հիշյալ 16 հայցադիմումները կարելի է բաժանել 2 խմբի.

1. ԱՌԱՋԻՆ խումբը վերաբերում է ընտրողների ցուցակներից հանելու պահանջին, որի կապակցությամբ ստացվել է 3 հայցադիմում: Դրանցից 2-ի ընդունումը դատարանը մերժել է այն պատճառաբանությամբ, որ հայցվորը չի դիմել լիազոր մարմնին ընտրողների ցուցակում առկա անճշտության, մասնավորապես՝ իր անունը, իր հավաստմամբ, անհիմն ընտրողների ցուցակում ընդգրկվելու հիմքով ընտրողների ցուցակից հանելու պահանջով, հետևաբար առկա չէ լիազոր մարմնի որևէ գործողություն կամ անգործություն և դրա արդյունքում ծագած վեճ, 1-ով դիմողի պահանջը մերժվել է:

2. ԵՐԿՐՈՐԴ խումբը վերաբերում է ընտրողների լրացուցիչ ցուցակներում ընդգրկվելուն, որի կապակցությամբ ստացվել է 13 հայցադիմում: Դրանցից 1-ի ընդունումը դատարանը մերժել է այն պատճառաբանությամբ, որ դիմողը դատարանին չի ներկայացրել համապատասխան փաստաթուղթ իր իրավունքների խախտումը վերացնելու համար լիազոր մարմնին դիմելու վերաբերյալ, 5-ով հայցը մերժվել է այն պատճառաբանությամբ, որ հայցվորները, ընդգրկված լինելով ընտրողների ցուցակում, զրկված չեն եղել իրենց ընտրելու իրավունքն իրականացնելու հնարավորությունից, 7-ով հայցերը բավարարվել են:

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԴԱՏԱՎՈՐՆԵՐԻ ՄԻՈՒԹՅՈՒՆ**

**ՍԵՐԳԵՅ ԱՌԱՔԵԼՅԱՆ, ՀՈՎՍԵԹ ԲԵԴԵՎՅԱՆ
ՎԱՐՇ ԵՆԳԻՐԱՐՅԱՆ**

**ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԻՐԱՎՈՒՆՔԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ՎԵՃԵՐԻ
ՔՆՆՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ**

Խմբագիր՝
Սրբագրիչ՝
Տեխն. խմբագիր՝
Կազմի ձևավորող՝

Վահե ԵՆԳԻՐԱՐՅԱՆ
Ամալյա ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Արարատ ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ
Գագիկ ՍԱՐՈՅԱՆ

«Անտարես» հրատարակչատուն
Երևան 0009, Մաշտոցի 50ա/1
Հեռ.՝(+374 10) 58 10 59, 56 15 26
Հեռ./ֆաքս՝ (+374 10) 58 76 69
antares@antares.am
www.antares.am